

Economisch-Statistische Berichten

Tien jaren O.E.E.C.
Het begin der samenwerking

★

Drs. R. C. de Heer
Multilateralisatie van het handels-
en betalingsverkeer

★

Mr. P. Schierbeek
Het sodaproject-Delfzijl

★

Dr. J. Groenendaal
Het medebewind der publiekrechtelijke
bedrijfslichamen

★

Drs. A. G. ter Hennepe en Drs. J. C. Bottema
De Nederlandse industrie
in het eerste kwartaal van 1958

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2135

WOENSDAG 4 JUNI 1958

BAKSTEEN

Juwelier

HORLOGES

SIERADEN

TAFELZILVER

Sinds 1837 in het hart van Rotterdam

WESTEWAGENSTRAAT 70 — TELEFOON 110583

- Pensioenregelingen
- Risico-herverzekering van pensioenfondsen

EERSTE NEDERLANDSCHE

HOOFDKANTOOR:

JOHAN DE WITLAAN 50 - 'S-GRAVENHAGE

TEL. 01700 - 51. 43. 51.

POSTADRES: POSTBUS 5

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

vacatures

Het Centraal Bureau voor de Statistiek
vraagt

EEN WETENSCHAPPELIJKE KRACHT

die werkzaam zal zijn op het gebied van budget- en consumptie-onderzoekingen. Vereist: doctoraal examen Sociologie met bijvak Economie of doctoraal examen Economie met bijvak Sociologie, alsmede belangstelling voor Statistisch werk. Enige ervaring op onderzoekingsgebied en in het samenstellen van rapporten strekt tot aanbeveling. Salariering als adjunct-wetenschappelijk ambtenaar of wetenschappelijk ambtenaar (f. 499.— tot f. 885.— p. m. excl. huurcomp.); aanstelling boven minimum is mogelijk. Sollicitaties onder no. 397/7188 (in linker bovenhoek env. en brief) te richten aan het Bureau Personeelsvoorziening van de Centrale Personeelsdienst, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage.

Delft - Schiedam - Vlaardingen

Alblasserdam

Financiering van invoer,
uitvoer en transitio

Alle assurantien

Beleggingen en
vermogensbeheer

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29.—, overige landen f. 31.— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Tien jaren O.E.E.C.

Het begin der samenwerking

Medio 1947 werd de voortgang van Europa's economisch herstel ernstig bedreigd door tekorten aan grondstoffen en voedingsmiddelen. Europa kon zich, gezien zijn precare deviezenpositie, niet permitteren deze voor het herstel zo dringend benodigde goederen in voldoende hoeveelheden te importeren. In deze, voor de Europese economie zo kritieke, periode sprak de Minister van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten, George C. Marshall, de verlossende woorden. In zijn befaamde rede van 5 juni 1947 nodigde hij de Europese landen uit om, met de morele en financiële steun van de Verenigde Staten, in samenwerking een oplossing voor de problemen te zoeken.

Zijn woorden vonden in de Oude Wereld weerklank: reeds op 27 juni — in tijden van nood handelt men snel — kwamen de Ministers van Buitenlandse Zaken van Engeland, Frankrijk en de Sowjet-Unie te Parijs bijeen. Deze bijeenkomst, waarop de Sowjet-Unie te kennen gaf niet aan een gezamenlijk Europees herstelprogramma mede te willen werken, werd gevolgd door een uitnodiging aan alle Europese landen — met uitzondering van Spanje — om op 12 juli aan een conferentie over Europese Economische Samenwerking deel te nemen. Alleen de Westeuropese landen gaven aan deze uitnodiging gevolg.

Op deze Conferentie werd, als tijdelijk orgaan, de Commissie voor Europese Economische Samenwerking in het leven geroepen met als enig doel een rapport over het Europese herstelprogramma voor te bereiden. In dit rapport, dat in oktober 1947 aan de Regering van de Verenigde Staten werd aangeboden, werd o.a. Europa's betalingsbalanstekort ten opzichte van de rest van de wereld in de komende vier jaren geraamd op \$ 22 mrd. en voorgesteld, dat de Verenigde Staten hiervan \$ 19 mrd. zouden financieren.

Ook de Verenigde Staten handelden voortvarend. Een commissie, onder leiding van de Minister van Handel, Harriman, stelde, na een kritisch onderzoek van de Europese suggesties, een vierjarig hulpprogramma ten belope van \$ 12 à 19 mrd. voor. Op 2 april 1948 aanvaardde het

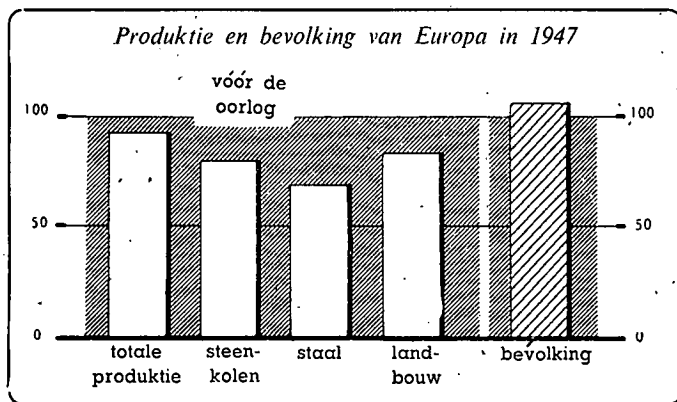
Congres de „Economic Co-operation Act”, waarin voor het eerste der vier jaren een bedrag van \$ 5 mrd. voor de uitvoering van het Europese herstelprogramma werd toegewezen. Gezien de dringende behoefte, was inmiddels aan diverse landen interim-hulp verleend.

Tenzelfder tijd ging Europa voort op de weg naar samenwerking, hetgeen ertoe leidde, dat op 18 april 1948 de „Convention for European Economic Co-operation” door de Ministers van Buitenlandse Zaken van de deelnemende landen werd ondertekend. Door deze ondertekening verplichtten de landen zich de produktie te bevorderen, de handelsbelemmeringen uit de weg te ruimen en te streven

naar financiële stabiliteit en volledige werkgelegenheid. Als permanent orgaan met als drieledige taak: het werkstelligen van toenemende samenwerking tussen de landen; de landen te helpen met het nakomen hunner internationale verplichtingen en nationale programma's en het bijstaan van de Amerikaanse Regering bij de uitvoering van het herstelprogramma, werd volgens artikel 1 van het

verdrag de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking opgericht.

Hiermede begon een volkomen nieuwe wijze van internationale samenwerking in Europa. Dit begin ligt thans tien jaren achter ons. In deze tien jaren, of beter gezegd: van 1947 tot 1957, stegen de industriële en agrarische produktie in Europa met resp. 120 en 50 pCt.; de uitvoer naar de rest van de wereld en het bruto-nationaal produkt per hoofd der bevolking met resp. 180 en 55 pCt. Geen dezer resultaten is, zegt het 9e verslag van de O.E.E.C., waaraan wij het bovenstaande ontleenden, het uitsluitend en directe gevolg van de activiteiten van de O.E.E.C., geen dezer resultaten zou echter zo spoedig bereikt zijn zonder het systeem van samenwerking, dat door dit orgaan is ontwikkeld. In het betreffende rapport wordt nagegaan hoe de O.E.E.C. zich de afgelopen tien jaren heeft ontwikkeld en hoe zij zich aan de zich voordoende problemen heeft aangepast. Wij stellen ons voor enkele delen van het rapport de komende weken onder de aandacht der lezers te brengen.

INHOUD

	Blz.
Tien jaren O.E.E.C.; het begin der samenwerking	443
Multilateralisatie van het handels- en betalingsverkeer, door Drs. R. C. de Heer	444
Het sodaproject-Delfzijl, door Mr. P. Schierbeek	448
Het medebewind der publiekrechtelijke bedrijfslichamen, door Dr. J. Groenendaal	451
De Nederlandse industrie in het eerste kwartaal van 1958, door Drs. A. G. ter Hennepe en Drs. J. C. Bottema	453

	Blz.
Aantekeningen:	
De I.K.K. pleit voor een vrijhandelszone in 1958	455
De ontwikkeling van onze buitenlandse handel	457
Boekbespreking:	
Nederlandse Stichting voor Statistiek: „Handboek van Marktanalytische Gegevens”, Deel I, bespr. door Drs. J. L. Wage	457
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	457
Notities:	
De exportmarkt voor Britse steenkool	447
Statistieken	459

Nederland wikkelt thans het overgrote deel van zijn betalingsverkeer met de rest van de wereld af hetzij in volledig convertibele, hetzij in regionaal transferabele en beperkt convertibele valuta. Bilaterale bindingen onderhoudt ons land momenteel nog uitsluitend met Rusland en de meeste overige staten van het Oosteuropese blok: Bulgarije, Hongarije, Oost-Duitsland, Polen en Tsjechoslowakije, alsmede met Spanje. Schrijver beoogt in dit artikel, dat deze bilaterale akkoordverhoudingen zich zelf hebben overleefd, en daarmee zelfs het gevaar in zich bergen, zich tegen Nederland te keren. Een spoedige liquidatie van de nog resterende bilaterale bindingen, waartoe de in het kader van de Benelux noodzakelijke onderlinge aanpassing van de betalingsregimes der beide Benelux-partners een gerede aanleiding vormt, zou dan ook naar schrijvers mening ten zeerste gewenst zijn.

Multilateralisatie van het handels- en betalingsverkeer

Door de ervaringen na 1914 tot de erkenning gebracht van de onschatbare waarde van een vrij internationaal handels- en betalingsverkeer, heeft de Westelijke wereld nog tijdens de tweede wereldoorlog plannen en middelen beraamd om deze vrijheid zo snel mogelijk na het beëindigen van de strijd te herwinnen, welke plannen gestalte kregen in de oprichting, te Bretton Woods, van het Internationale Monetair Fonds en de Wereldbank. Het ideaal van Bretton Woods was: mondiaal herstel van de vrijheid van het internationale betalingsverkeer op basis van volledige convertibiliteit bij vaste wisselkoersen. De kredietfaciliteiten van het Fonds zouden daarbij, door een vergroting van de monetaire ruggesteun der aangesloten landen, dit proces vergemakkelijken.

Toen de realisatie van de doelstellingen van Bretton Woods langer op zich liet wachten dan men aanvankelijk had gehoopt, heeft men als tussenoplossing getracht deze doelstellingen in regionaal verband zoveel mogelijk te verwezenlijken. Langs deze weg zijn inderdaad zeer belangrijke resultaten bereikt in de vorm van de creatie van regionale multilaterale betalingscircuits, welke geleidelijk zijn uitgebreid. Van deze circuits is de Europese Betalings Unie, welke mede het gehele sterlinggebied omvat, de vaste kern. Daarnaast zijn er de multilaterale circuits in de vorm van de verschillende transferabele valutazones: als oudste de transferabele-sterlingzone, en als latere creaties de zones van de Beko-mark, de transferabele lire, gulden, Zweedse kroon enz. Deze zones vallen voor een groot deel samen, reeds hierom omdat zij alle de belangrijkste E.B.U.-landen met hun monetaire gebieden omvatten. Door de creatie en geleidelijke uitbreiding van deze zones is een groeiend aantal landen aan het E.B.U.-circuit geaffilieerd (nochtans zonder dat deze de kredietfaciliteiten van de E.B.U. genieten).

Binnen elk der genoemde zones heerst in het lopende verkeer volledige transferabiliteit van de desbetreffende valuta, terwijl de transferabele valuta's op de Europese valutamarkten tevens onderling, en tegen de belangrijkste overige E.B.U.-valuta's, inwisselbaar zijn¹⁾.

Nederland, dat in 1956 zijn transferabele-guldenszone heeft ingesteld, en voordien met Brazilië en Argentinië — in clubverband — en met Finland de bestaande bilaterale

bindingen had vervangen door multilaterale arrangementen, heeft sedertdien belangrijke voortgang geboekt met de verdere multilateralisatie van het betalingsverkeer, door achtereenvolgens met Uruguay, Paraguay, Israël, Japan en Joegoslavië het verkeer van een bilaterale op een transferabele basis te brengen. Met Egypte onderhoudt ons land nog steeds een akkoord, dat voorziet in de afwikkeling van een deel van het verkeer in slechts bilateraal aanwendbare valuta, doch de facto is ook dit verkeer thans gemultilateraliseerd.

Nederland wikkelt thans het overgrote deel van zijn betalingsverkeer met de rest van de wereld af hetzij in volledig convertibele, hetzij in regionaal transferabele en beperkt convertibele valuta. Bilaterale bindingen onderhoudt ons land thans nog uitsluitend met Rusland en de meeste overige staten van het Oosteuropese blok: Bulgarije, Hongarije, Oost-Duitsland, Polen en Tsjechoslowakije, alsmede met Spanje.

Het liquideren van ook deze laatste resten bilateralisme stuit echter op bepaalde weerstanden, zowel binnen ons land als van de zijde van sommige der betrokken partnerlanden. Aan de bezwaren, die in Nederland van sommige zijden tegen verdere multilateralisatie bestaan, is enige tijd geleden uiting gegeven in het verslag over het vierde kwartaal 1957 van het Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland. Daarin wordt de opvatting gehuldigd, dat men ten aanzien van de vraag, of de nog bestaande bilaterale bindingen al dan niet dienen plaats te maken voor een verkeer op multilaterale basis, geen te doctrinair standpunt mag innemen, doch dat deze vraag van geval tot geval moet worden beantwoord. Hierbij zou het antwoord afhankelijk dienen te zijn van de reperussies op de Nederlandse export, die van de multilateralisatie van het betalingsverkeer met een bepaald land, in de concrete omstandigheden, waaronder zich dit verkeer voltrekt, te duchten zouden zijn. Deze opportunistische be-

¹⁾ De inwisselbaarheid geldt namelijk in het algemeen tegenover de valuta's van de landen die deel nemen aan de Europese multilaterale valuta-arbitrage, te weten: België, Denemarken, Frankrijk, Italië, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Verenigd Koninkrijk, West-Duitsland, Zweden en Zwitserland.

schouwingswijze wordt ook gehuldigd in een artikel in dit blad van 8 januari jl., van de hand van Drs. H. H. Coljé, waarin een — op zichzelf zeer verhelderende — opsomming wordt gegeven van de verschillende omstandigheden, welke in dit verband van invloed kunnen zijn.

Het komt ons voor, dat de argumenten voor de zojuist weergegeven opvatting niet overtuigend zijn. Tegenover deze opvatting kan reeds onmiddellijk worden gesteld, dat een incidentele beschouwingswijze, welke als criterium voor multilateralisatie primair de onmiddellijke gevolgen voor eigen exportposities laat gelden, in strijd is met de grondgedachte der multilateralisatie zelve, waarvan de voordelen voor de nationale economie voor een belangrijk gedeelte indirect — via de vergroting van het internationale veelhoeksverkeer — tot stand komen. Ons grondstoffen-arme land, met een economie, welke in belangrijke mate is gebaseerd op de ruil van agrarische produkten en eindfabrikaten tegen grondstoffen 'en halfprodukten, heeft een vitaal belang bij een zo groot mogelijke mate van vrijheid in het internationale handels- en betalingsverkeer en uit dien hoofde bij een zo groot mogelijke mate van valuta-convertibiliteit, waarvan het zich in het verband van internationale organisaties als het I.M.F. en de O.E.E.C. dan ook steeds een warme voorvechter heeft betoond en waartoe het zich in I.M.F.-verband ook heeft gecommitteerd.

Naast deze overwegingen zijn er echter ook meer concrete argumenten, die pleiten voor een spoedige liquidering van de nog resterende bilaterale bindingen in het betalingsverkeer tussen Nederland en de buitenwereld, c.q. welke kunnen worden aangevoerd tegen het betoog van hen die van verdere multilateralisatie gevaren vrezen voor de Nederlandse export. In het navolgende zullen in dit verband enkele aspecten van het probleem nader worden belicht, waarbij met name zal worden aangesloten bij het eerdergenoemde artikel van Drs. Coljé.

Centraal in de gedachtengang van hen die van een prijsgeven van bilaterale bindingen gevaren vrezen voor onze export, is de bestedingsdwang die zou uitgaan van de omstandigheid dat de in Nederland onder een bilateraal regime verdiende guldens slechts in ons land kunnen worden besteed, welke dwang bij het verlenen van guldens-transferabiliteit zou wegvallen. Of het wegvallen van deze zgn. bestedingsdwang in feite zal leiden tot discriminatie ten nadele van de invoer uit ons land, hangt daarbij af van een aantal concrete omstandigheden, die in het artikel van Drs. Coljé worden genoemd, evenwel zonder dat daarbij stelling wordt genomen ten aanzien van de vraag, in welke richting deze omstandigheden in de concrete situatie van dit ogenblik hun invloed doen gelden. Zoals aanstonds zal blijken, menen wij, dat een nadere beschouwing dezer factoren bepaald weinig grond oplevert voor de vrees, dat verdere multilateralisatie van het betalingsverkeer onze export naar de betrokken landen in een enigszins aanmerkelijke mate zou schaden. Voor zover deze overgang niettemin met zekere risico's voor bepaalde marginale exportposities gepaard zou gaan — zekerheid op dit punt bestaat inderdaad niet — zijn naar onze mening de middelen, waarmede de bescherming dezer posities onder de nog bestaande bilaterale verhoudingen wordt nagestreefd, uit nationaal-economisch oogpunt verwerpelijk.

Alvorens op de eerder bedoelde concrete factoren nader in te gaan, zij een opmerking van meer algemene strekking gemaakt. Deze betreft de zgn. bestedingsdwang, die onder bilaterale verhoudingen aan het partnerland zou zijn opgelegd.

Het gaat bij de onderhavige discussie primair om een *monetair* vraagstuk en men dient, om het monetaire aspect zuiver te kunnen beoordelen, dit wel te onderscheiden van het handelspolitieke aspect. Doet men dit niet, dan is het gevaar voor misverstand en verwarring groot. Zuiver monetair beschouwd nu, blijkt de zgn. bestedingsdwang een zeer betrekkelijke waarde te hebben. Het ónthouden van transferabiliteit aan guldensaldi betekent nl. nog geenszins, dat deze slechts voor besteding in ons land zouden kunnen worden aangewend. Het onthouden van deze transferabiliteit heeft integendeel als min of meer noodzakelijk complement de verplichting van Nederlandse zijde, voorbij een zekere grens, aangegeven door het swingkrediet, posities in akkoordguldens af te dekken in valuta met meerdere of mindere transferabiliteit. Zuiver *monetair* beschouwd ligt derhalve in het bilateralisme geen waarborg opgesloten voor een besteding van akkoordguldens in ons land. Het evenwicht in het bilaterale verkeer wordt dan ook primair in het *handelspolitieke* vlak tot stand gebracht.

Waar de handelspolitieke voorwaarden voor een zodanig evenwicht ontbreken, valt dan ook in de praktijk veelvuldig een doorbreking van bilaterale verhoudingen te constateren, ondanks het bestaan van betalingsakkoorden op bilaterale grondslag. Onder de vigeur van dergelijke akkoorden vindt onder die omstandigheden regelmatig verrekening van structurele overschotten en tekorten in transferabele valuta plaats. Het al dan niet voorkomen van deze onevenwichtigheden wordt in het artikel van Drs. Coljé genoemd als één der factoren, die bepalend zijn voor de gevolgen van multilateralisatie voor de Nederlandse export. Doen zich deze onevenwichtigheden voor, dan betekent dit, dat het betalingsverkeer de facto op een transferabele basis wordt afgewikkeld. Heeft Nederland bijvoorbeeld in het bilaterale verkeer een structureel overschot, gepaard gaande met regelmatige verrekening van saldi in transferabele valuta, dan betekent voor het partnerland iedere vergroting van de invoer uit ons land een verlies van transferabele valuta, iedere vermindering een besparing van deze valuta. Zoals terecht door Drs. Coljé wordt opgemerkt, zal het aanbieden van multilateralisatie in deze omstandigheden in het algemeen weinig feitelijke inhoud hebben; het is niet in te zien, hoe het verlenen van guldens-transferabiliteit in dit geval zou kunnen leiden tot een vermindering van onze export naar het betrokken partnerland.

In feite is inderdaad het evenwicht in het betalingsverkeer tussen ons land en een aantal der landen, waarmede wij nog bilaterale akkoorden onderhouden, in de genoemde richting doorbroken en vindt van de zijde dezer landen regelmatig suppleren van de beschikbare akkoordguldens met transferabele valuta plaats. Dit wijst er duidelijk op, dat de vraag naar Nederlandse exportprodukten door deze landen niet kunstmatig, onder bescherming van het bilateralisme, wordt gekweekt en kan dan ook op zichzelf geen aanleiding geven tot de vrees, dat het verlenen van guldens-transferabiliteit tot een afremmen van de invoer uit Nederland zou leiden.

Met het voorgaande wordt geenszins iedere invloed van de monetaire zijde uit ontkend. Deze beperkt zich echter uitsluitend tot de *kredietfaciliteiten*, welke in het algemeen in bilaterale betalingsakkoorden, in de vorm van swings, zijn voorzien. In het geval van de zojuist bedoelde structurele onevenwichtigheden, waarbij het swingkrediet is volgetrokken en verdere saldi in het betalingsverkeer in transferabele valuta worden afgewikkeld, is deze factor klaarlijk inoperatief. Anders is het, wanneer onder

bilaterale-akkoordverhoudingen het swingkrediet volledig wordt uitgeput, doch het verkeer verder in evenwicht wordt gehouden. Dit zou er op kunnen wijzen, dat van het swingkrediet een bepaalde aankoopdruk op het partnerland uitgaat.

Dat de beschikbaarheid van de kredietruimte van de swing een eenmalige stimulans voor de Nederlandse export kan betekenen, is zonder meer duidelijk. Ook indien de swing eenmaal door het partnerland is volgetrokken, kan er echter een stimulerende werking op de Nederlandse export van blijven uitgaan. Gesteld namelijk, dat de voorkeur van het partnerland voor Nederlandse produkten zo gering is, dat diens gevolge, los van financiële overwegingen uit hoofde van kredietelementen, dit land een betalingsbalansoverschot met ons land zou kweken. Is dit land er echter toe „verleid”, het swingkrediet geheel uit te putten, dan zal van de volgetrokken swing op het partnerland een voortdurende stimulans tot een evenwichtig, in stede van een overschotten opleverend, verkeer uitgaan, daar overschotten in het verkeer met ons land immers in eerste aanleg geen transferabele valuta zouden opleveren, doch automatisch tot aflossing van het swingkrediet zouden leiden en vervolgens het partnerland zelfs in de positie zouden brengen, zelf krediet te moeten verlenen.

De landen, met welke Nederland in een bilaterale akkoordverhouding staat, putten inderdaad de in de swing belichaamde kredietruimte permanent en vrijwel volledig uit. In bepaalde gevallen is daarbij sprake van het eerder besproken geval van een structureel onevenwichtig betalingsverkeer, met regelmatige supplerings door het partnerland met transferabele valuta; in andere gevallen wordt het verkeer verder in evenwicht gehouden en is het denkbaar, dat dit evenwicht „kunstmatig” door het partnerland in stand wordt gehouden onder de zojuist geschetste aankoopstimulerende invloed van het swingkrediet.

Intussen bestrijden wij dat in de gegeven omstandigheden van het swingkrediet de geschetste potentiële exportstimulerende werking uitgaat. Voor zover dit krediet namelijk uit hoofde van de zojuist genoemde overwegingen tot een in zekere zin kunstmatig evenwicht in het betalingsverkeer leidt, kan dit evenwicht zowel worden bereikt op een laag als op een hoog niveau van de invoer uit Nederland, nl. door verschuiving van de op ons land gerichte export naar andere landen. Wij raken hierbij aan een andere, in het artikel van Drs. Coljé genoemde factor, nl. de mate waarin andere landen het betalingsverkeer met de betrokken partnerlanden hebben gemultilateraliseerd. Naarmate de met ons door bilaterale akkoorden gebonden partners door andere landen meer en meer in staat worden gesteld transferabele valuta te verdienen, zal het voor deze landen — voor zover van de bilaterale verhouding met Nederland inderdaad voor hen een zekere ongewenste bestedingsdwang uitgaat — steeds aantrekkelijker worden, hun export op deze landen te richten, ten koste van de export naar landen als Nederland. Voor zover zij daarin zouden slagen, zouden zij het verkeer met ons land op een lager niveau van hun invoer in evenwicht kunnen houden. Dit zou betekenen, dat het vasthouden aan de bilaterale binding zou leiden tot een vermindering van ons bilaterale handelsverkeer in beide richtingen en op deze wijze bepaald in ons nadeel zou werken.

Voor zover het bilaterale evenwicht in stand wordt gehouden d.m.v. koersdiscriminatie, waardoor de gulden in de geschetste situatie een disagio zou doen t.o.v. transferabele valuta, kan hiervan, zoals door Drs. Coljé wordt

opgemerkt, een zekere steun voor onze export uitgaan. Vanuit nationaal-economisch gezichtspunt moet echter de voor Nederland relatief ongunstige ruiervoet, waaronder de handel met de betrokken landen dan zou plaatsvinden, als een nadeel worden beschouwd. Overigens speelt in de landen, waarom het hier gaat, de bedoelde koersdiscriminatie ten hoogste een aanvullende rol, en worden in- en uitvoer primair op rechtstreekse wijze, in het kader van de staatshandel en via het stelsel van deviezentoewijzingen, gemanipuleerd.

Dat bilaterale bindingen hun effectiviteit geheel of grotendeels kunnen verliezen en een land, door aan deze bindingen vast te houden, zichzelf daarmede in een nadelige positie kan brengen, wordt geïllustreerd door de geschiedenis van het betalingsverkeer met Brazilië en Argentinië. Het in het verkeer met deze landen onderhouden bilaterale regime heeft in bepaalde omstandigheden van tijdelijke aard gunstig voor ons gewerkt, bijvoorbeeld in gevallen, waarin deze landen voor de afzet van zeer bepaalde, tijdelijk overvloedige agrarische produkten, in belangrijke mate op de Nederlandse markt waren aangewezen. De algemene tendentie was echter, dat, door het toepassen van een stelsel van koersdiscriminatie, de export naar clearinglanden werd afgeremd ten gunste van de export, te verrekenen in dollars of in transferabele valuta. De door Nederland eenzijdig doorgevoerde dollarliberalisatie, welke voor onze import van bepaalde „dollarprodukten” een switch van de betrekkelijk dure Zuid Amerikaanse markt naar het dollargebied in de hand werkte, heeft deze tendentie nog versterkt. De dollarliberalisatie was op deze wijze tekenend voor het belang, dat ons land heeft bij een zo goedkoop mogelijke inkoop van zijn grondstoffen en halfabrikaten.

Nadat de bedoelde landen hun kredietfaciliteiten uit hoofde van de swing geheel hadden uitgeput en van deze zijde geen aankoopdruk meer werd uitgeoefend, viel elke bestedingsdwang weg en trad een ernstige stagnatie in het verkeer met deze landen in. Eerst na de in clubverband doorgevoerde multilateralisatie kwam dit verkeer weer op gang, doordat de consolidatie van de oude swingkredieten het de bedoelde Zuid Amerikaanse landen mogelijk maakte, met hun export naar de clublanden wederom transferabele valuta te verdienen.

Wat nu de huidige feitelijke situatie betreft zij opgemerkt, dat Nederland ten opzichte van verschillende andere landen achter blijft op de weg naar verdere multilateralisatie van het betalingsverkeer. Sinds 1954 wikkelt het Verenigd Koninkrijk zijn verkeer met praktisch alle landen, waarmee het betalingsakkoorden onderhoudt, af in transferabele ponden, zonder verlening van swingfaciliteiten. Duitsland en Italië hebben hun betalingsverkeer eveneens over vrijwel de gehele linie gemultilateraliseerd en wikkelen ook hun betalingsverkeer met de landen van het Oosteuropese blok, op enkele uitzonderingen na, op transferabele basis af. Italië heeft zelfs zijn verkeer met Rusland gemultilateraliseerd. Duitsland heeft tevens zijn betalingsverkeer met Spanje op transferabele basis gebracht. Ook België is ons vooruit met de multilateralisatie.

Nederland dreigt op deze wijze, door handhaving van de bestaande bilaterale bindingen, steeds meer in een geïsoleerde positie te geraken, met het gevolg dat de bestedingsdwang, die van het bilateralisme eventueel nog zou uitgaan, steeds meer illusoir wordt. Behalve in die gevallen, waarin de betrokken landen voor hun export van bepaalde produkten in belangrijke mate van de Nederlandse markt

afhankelijk zijn — hetgeen slechts bij uitzondering het geval zal zijn — is aan een vasthouden aan de resterende bilaterale bindingen in een in toenemende mate multilaterale wereld het gevaar verbonden, dat de landen, waarmede wij nog bilaterale akkoorden onderhouden, zich aan elke bestedingsdwang, voor zover deze mocht bestaan, zullen

De exportmarkt voor Britse steenkool

De Britse „National Coal Board” heeft thans, nu het zachte jaargetijde aanbreekt, 9 mln. ton onverkochte kolen in voorraad. Hoewel de mijnwerkers zaterdag niet werken zal de produktie niet op een niveau komen dat gelijk is aan het zomerverbruik, waardoor van nu af aan de kolenvoorraden van de „Board” vermoedelijk nog zullen stijgen; aldus „The Economist” van 17 mei jl.

In tegenstelling tot de jaren direct na de oorlog, toen het Europese vasteland grote belangstelling had voor zgn. „small coals” doch deze toen niet kon krijgen, kunnen de Britse producenten nu ruime hoeveelheden aanbieden doch er is geen spoor meer te bekennen van een vlotte markt.

Toen in de afgelopen jaren de behoefte van het Europese vasteland gestadig toenam, heeft het zich, bij gebrek aan Britse leveranties, gedekt door contracten op lange termijn af te sluiten voor Amerikaanse kolen. Gegeven het thans lagere niveau van bedrijvigheid in Europa, hebben deze Amerikaanse aanvoeren geleid tot een aanzienlijke stijging van de kolenvoorraden in het Ruhrgebied. Deze situatie wordt nog verscherpt door de daling der kolenvrachten op de Atlantische route van 100 sh. per ton in januari 1957 tot 25 sh. per ton in december jl. Hierdoor worden Amerikaanse kolen, onder een jaarcontract geleverd en waarvoor de scheepsruimte per reis wordt gereserveerd, zelfs in het Ruhrgebied verkocht tegen prijzen die lager zijn dan die voor Ruhrkolen. De lage scheepsvrachten maken ook de Poolse kolen sterk concurrerend op de West-Europese markt.

Zowel kolen- als stookolie-importen hebben geprofiteerd van de lage vrachten. Mede hierdoor is het Westduitse stookolieverbruik in ruim vier jaar tijds verzesvoudigd. Stookolie uit het Caraïbische gebied wordt thans zelfs tegen een lagere prijs per ton in Duitsland verkocht dan Ruhrkolen, hoewel de calorische waarde van stookolie hoger is (globaal is 1 ton stookolie het equivalent van 1,5 ton kolen). Uit hoofde van recente handelsverdragen zal Rusland ruwe olie en stookolie aan Duitsland en Frankrijk leveren, waardoor de voorziening met stookolie nog ruimer wordt.

De „Coal Board” heeft onlangs kolen aan Argentinië verkocht en zgn. „small coals” aan Ierland, terwijl zij anthraciet nog met winst kan exporteren. Volgens „The Economist” zijn dit slechts verspreide successen. Over het geheel genomen is de exportmarkt voor Britse kolen zwakker dan ooit sedert 1945.

onttrekken via een vermindering van hun export naar Nederland. Het is dezelfde omstandigheid, waaraan de zgn. bestedingsdwang zijn bestaan zou danken — te weten de sterk dirigistische handelspolitiek dezer landen — die dit gevaar in de hand werkt. Het moet onder deze omstandigheden te vreezen zijn, dat het bilateralisme zich als een boemerang tegen ons gaat keren.

Men zou zich na het voorgaande kunnen afvragen, waarop dan de weerstand berust, die de landen, met welke Nederland het verkeer nog op bilaterale basis afwikkelt, tegen multilateralisatie zouden gevoelen. Deze weerstand kan naar onze mening uitsluitend worden toegeschreven aan de beëindiging van het swingkrediet, welke inherent is aan het verlenen van transferabiliteit, en welke de betrokken landen voor de noodzaak zou stellen, dit krediet volgens bepaalde modaliteiten af te lossen, onafhankelijk van de stand van het betalingsverkeer met ons land.

Daar het hier om kredieten van betrekkelijk geringe omvang gaat en hun aflossing ten laste van de algemene reserve aan transferabele valuta der betrokken landen zou komen, zou van deze aflossing nauwelijks invloed op de bereidheid tot aankoop van Nederlandse goederen behoeven uit te gaan. Wel kan aan de beëindiging van het swingkrediet uit een oogpunt van onderhandelingsstrategie handelspolitieke betekenis toekomen. Ook deze betekenis is evenwel zeer betrekkelijk. Indien de crediteur er geen twijfel over laat bestaan, dat de kredietverlening in ieder geval niet zal worden gecontinueerd, dan is het zelfs geenszins uitgesloten, dat het toestaan van ruimere aflossingsvoorwaarden dan in het bilaterale akkoord voorzien, als een positieve factor in de te voeren onderhandelingen kan worden gehanteerd.

De continuatie dezer swingkredieten is ook inderdaad niet langer gerechtvaardigd. De onderhavige kredieten zijn beschikbaar gesteld in een tijd, dat er in de particuliere sfeer onvoldoende financieringsmogelijkheden bestonden. Zij waren daarbij bedoeld als swingkredieten in de letterlijke zin van het woord, die de functie zouden hebben om tijdelijke onevenwichtigheden in het betalingsverkeer, en wel naar beide zijden, op te vangen. Met het verdwijnen van deze beide functies heeft ook het swingkrediet zijn bestaansrecht verloren. De nog uitstaande swingkredieten hebben in het verleden reeds min of meer belangrijke reducties ondergaan en er is geen enkele aanleiding, om hun algehele liquidatie op de lange baan te schuiven, zeker niet nu hun exportbevorderende effect dermate twijfelachtig is geworden.

Het spoedig beëindigen van de nog resterende bilaterale bindingen is des te meer opportuun, nu de verwezenlijking van de Benelux Economische Unie tot een wederzijdse aanpassing door de Unie-partners van de door hen toegepaste betalingsregimes noopt, zodanig dat door een verschil in deze regimes geen distorsies in het handelsverkeer ontstaan, welke uit valutair dan wel handelspolitiek oogpunt onaanvaardbaar geacht worden.

Het voorgaande samenvattende, zijn wij overtuigd dat de bilaterale-akkoordverhoudingen, welke ons land nog onderhoudt, zich zelf hebben overleefd, en daarmede zelfs het gevaar in zich bergen, zich tegen ons te keren. Een spoedige liquidatie van de nog resterende bilaterale bindingen, waartoe de in het kader van de Benelux noodzakelijke onderlinge aanpassing van de betalingsregimes der beide Benelux-partners een gereede aanleiding vormt, ware dan ook ten zeerste gewenst.

Amsterdam,

R. C. DE HEER, ec. drs.

In dit artikel geeft schrijver een uitvoerige, uiteenzetting over het ontwerp, de realisering en de betekenis van het sodaproject-Delfzijl. Het grootse complex van werken, dat in de loop van vier jaren te Delfzijl tot stand is gebracht, heeft ruim f. 120 mln. gekost. De zware chemische industrie op basis van zout is aanzienlijk versterkt door de gelukkige verbinding van een sodafabriek, een elektreflysebedrijf en een zoutfabriek in de nabijheid van diep zeewater. Een groot havencomplex met industrieterrein is opengelegd, hetgeen een structurele wijziging van de economische positie van de provincie Groningen ten gevolge zal hebben, met name in een gebied dat met structurele werkloosheid te kampen heeft. Dat Hare Majesteit het fabriekscomplex — op 5 juni van dit jaar — zal openen, getuigt van de nationale betekenis van hetgeen te Delfzijl is verricht.

Het sodaproject- Delfzijl^{*)}

Bijna vier jaar geleden (4 augustus 1954) aanvaardden de Staten-Generaal na een hoogst belangwekkende schriftelijke en mondelinge behandeling een viertal wetsontwerpen, waarvan er drie betrekking hadden op het sodaproject-Delfzijl en een op de herziening van het contract tussen de Staat en de N.V. Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie¹⁾. De oprichting van de N.V. Nederlandse Soda Industrie vond op 25 augustus 1954 plaats. Als laatste verscheen het K.B. van 30 augustus 1954, no. 122, waarbij aan de K.N.Z. concessie werd verleend voor de ontginning van steenzout, anhydriet en kalizouten bij Winschoten/Heiligerlee, onder de benaming „Adolf van Nassau”²⁾. Volgens de concessiebepalingen draagt de concessionaris, ten behoeve van de vervaardiging van soda in het bedrijf der N.S.I., zorg voor voldoende levering van pekelen tegen een redelijke prijs.

Veertig jaar geleden werd de gedachte aan een Nederlands sodabedrijf voor het eerst uitgesproken. Bij de behandeling van het wetsontwerp tot ontginning van steenzout, bij Buurse, in 1916/17 werd van regeringswege op een vraag van de Tweede Kamer medegedeeld, dat, ofschoon de mogelijkheid van zoutontginning binnen 's lands grenzen van groot belang is, de zaak toch eerst haar volle betekenis krijgt, wanneer aan de zoutontginning de bereiding van soda wordt verbonden.

Het probleem van het afvalwater was tot de ontdekking van steenzout bij Winschoten in 1952 steeds het struikelblok. Hoewel bij Hengelo en Boekelo voldoende zout aanwezig is, kan het afvalwater van een sodafabriek welke uitgaat van de grondstoffen kalk, cokes en zout (Solvay- of ammoniaksoda-procédé) niet op de kanalen en rivieren worden gespuid. Het calciumchloride in het afvalwater bedreigt de landbouw en de drinkwatervoorziening.

Een zoutvondst in de nabijheid van diep zeewater of de toepassing van een ander procédé was de uitweg uit de moeilijkheden. De Staatsmijnen waren na de bevrijding de laatste richting ingeslagen. Zij hadden de plannen tot oprichting van een sodafabriek met een jaarproductie van 30.000 ton in 1952 in een vergevorderd stadium van

uitvoering, toen de N.V. Nederlandse Aardolie Maatschappij, werkende in opdracht van de K.N.Z., zout in de provincie Groningen aantoonde. Het procédé waarvan de Staatsmijnen wilden uitgaan (koolzuur, ammoniak en zout) had het voordeel, dat geen afvalwater behoefde te worden afgevoerd. Een nadeel was echter, dat 30.000 ton bijproduct zou worden verkregen (ammoniumchloride), dat een betrekkelijk geringe afzetmogelijkheid heeft. De produktiecapaciteit van zulk een sodafabriek zou derhalve beperkt moeten blijven.

Een volledige financiering van een sodafabriek met een capaciteit van 170.000 ton soda per jaar, ging destijds het financiële expansievermogen van de K.N.Z., die ook nog andere plannen tot uitvoering wilde brengen, te boven, zodat financiële deelneming van derden noodzakelijk was.

De hierna te noemen participanten in de N.V. Nederlands Verkoopkantoor voor Chemische Producten te Amsterdam, opgericht in 1947, gaven blijk van moed door hun bereidheid tot steunverlening aan dit voor Nederland zo belangrijke project, toen zij de Regering in 1953 berichten de uitvoering van het sodaproject-Delfzijl op zich te willen nemen. De totale investeringskosten voor de sodafabriek werden geraamd op f. 51 mln. Het aandelenkapitaal zou f. 30 mln. bedragen, waarin de leden der combinatie bij de oprichting op de volgende wijze zouden deelnemen:

K.N.Z.	f. 12.000.000
Staatsmijnen	4.000.000
Mekog	250.000
Ketjen	250.000

De Twentsche Bank gaf een garantie voor de plaatsing van f. 7,5 mln. Het resterende bedrag van f. 6 mln. zou op een later tijdstip worden geplaatst.

De financiering van de overige f. 21 mln. zou plaatsvinden door middel van leningen, waarvan de Staat de

¹⁾ Staatsblad 1954, no. 350, 351, 352 en 353.

²⁾ Ned. Sts.Crt. 1954, no. 187.

^{*)} De cijfers in dit artikel zijn afkomstig van het C.B.S. en de K.N.Z.

rente en de aflossing zou garanderen, waartoe een overeenkomst werd gesloten tussen de Staat en de Nederlandse Soda-Industrie N.V.

De Staatsmijnen verklaarden zich bereid hun soda-project-geen doorgang te doen vinden, waarvoor zij een extra afschrijving van f. 3 mln. mochten doen. Het bedrag dezer afschrijving werd uit 's-Rijks Kas ter beschikking gesteld.

De contractuele verhouding tussen de Staat en de K.N.Z., geregeld bij de overeenkomst van 13 juli 1918, werd herzien.

De naastingsclausule verviel en de wijze van berekening van het winstaandeel van de Staat werd gewijzigd. Het zou te ver voeren te dezer plaatse op dit interessante onderwerp nader in te gaan. Hier zij slechts medegedeeld, dat de wijzigingen plaatsvonden teneinde de K.N.Z. in staat te stellen de nodige middelen aan te trekken voor de financiering van haar deelneming in het sodaproject (f. 12 mln.), alsmede voor de ontwikkeling van de zoutconcessie bij Winschoten (in eerste aanleg f. 6 mln.).

Een deel van de Staten-Generaal had bezwaar tegen de voorgestelde financiering en tegen het vervallen van de naastingsclausule in de overeenkomst met de K.N.Z. Overheidsparticipatie in de N.S.I. en handhaving van de naastingsclausule in overeenkomst met de K.N.Z. werd gewenst geacht, onder andere voor de bescherming van het onafhankelijke karakter van de Nederlandse chemische industrie op basis van steenzout. De meerderheid van de beide Kamers der Staten-Generaal was met de Regering van mening, dat de Overheid in de N.S.I. niet diende te participeren, aangezien het risicodragend kapitaal uit particuliere bron kon worden verkregen. De waarborgen, opgenomen in de garantie-overeenkomst en in de statuten der N.S.I. voor het behoud van het onafhankelijke Nederlandse karakter van de nieuwe onderneming waarin de K.N.Z. de grootste participant is, achtte men voldoende.

Hoe snel het financiële expansievermogen van de K.N.Z. in de afgelopen jaren is gestegen blijkt o.a. uit de volgende cijfers:

	Geplaatst kapitaal	Uitbreidings- en vernieuwingsfonds
1953	f. 6.000.000	f. 7.500.000
1954	„ 12.000.000	„ 10.500.000
1955	„ 12.000.000	„ 15.000.000
1956	„ 18.000.000	„ 17.250.000
1957	„ 18.000.000	„ 18.000.000

In de periode 1954-1958 verwierf de K.N.Z. de Exploitatie Maatschappij Stork-Chemie N.V., waarin zij voor f. 2 mln. participeert. Voorts financierde zij de bouw van een installatie tot bereiding van natriumhydrosulfiet te Hengelo, alsmede de bouw van een elektrolysebedrijf te Delfzijl — jaarproductie van 20.000 ton chloor en 22.000 ton natronloog (NaOH) — en de bouw van een zoutbedrijf te Delfzijl met een jaarproductie van 350.000 ton zout, ongeveer de helft van de productie van de zoutfabriek der K.N.Z. te Hengelo. Ten slotte verhoogde de K.N.Z. haar deelneming in de N.S.I. Deze beliep per 1 januari 1958 reeds f. 19,5 mln. Zij verhoogde deze deelneming tot f. 24 mln., teneinde de N.S.I. zoveel mogelijk te integreren met de bedrijven der K.N.Z. Om dit te verwezenlijken heeft de K.N.Z. aan de andere participanten in de N.S.I. aangeboden hun aandelen over te nemen. Met de Staatsmijnen werd een ruil-overeenkomst van N.S.I.-aandelen tegen K.N.Z.-aandelen in de verhouding 4 aandelen N.S.I. tegen 1,2 aandelen K.N.Z. (koers 330),

waarmede de Staten-Generaal kortgeléden hebben ingestemd ³⁾.

Deze transactie heeft voor de Staat o.a. deze betekenis, dat de participatie van de Staat en de Staatsmijnen tezamen in de K.N.Z., na de totstandgekomen ruil 13 pCt. van het aandelenkapitaal van de K.N.Z. zal bedragen. De wijziging in de betrekkingen tussen de Staat en de K.N.Z./N.S.I. bracht de K.N.Z. ertoe zich bereid te verklaren de verplichtingen die voor de Staat uit de garantie op de leningen van institutionele beleggers ad f. 21 mln. voortvloeien, onder bepaalde voorwaarden over te nemen. Hiermede is een belangrijk bezwaar van de Staten-Generaal tegen de financiële opzet van het sodaproject, gemaakt tijdens de behandeling van de desbetreffende wetsontwerpen in 1954, komen te vervallen.

Een voordeel van de combinatie K.N.Z./N.S.I. is, dat wanneer de K.N.Z. alle aandelen van de N.S.I. verwerft, fiscale verliezen van de N.S.I. in compensatie mogen worden gebracht van fiscale winsten van de K.N.Z.

Soda is een laagwaardig produkt, dat echter in vele produktieprocessen als grond- of hulpstof wordt gebruikt. In Nederland wordt soda aangewend:

	1953	1954	1955	1956	1957
	(in pCt.)				
a. in de glasindustrie	27	24	25	25	26
b. in de chemische en textielindustrie (de petroleumindustrie daaronder begrepen)	40	49	49	49	50
c. in de overige industrieën	9	7	7	8	8
d. voor huishoudelijke doeleinden	24	20	19	18	16
	100	100	100	100	100

Het sodaverbruik in Nederland vertoont nog steeds een stijging van circa 4 pCt. zodat verwacht mag worden dat de binnenlandse behoefte binnenkort ongeveer 100.000 ton zal bedragen. Deze behoefte zou door import moeten worden gedekt.

De import van soda in Nederland bedraagt:

1934: 46.500 ton	1951: 75.400 ton	1954: 88.200 ton
1935: 49.600 „	1952: 67.500 „	1955: 85.300 „
1936: 45.700 „	1953: 77.200 „	1956: 91.000 „
		1957: 95.400 „

De alkalimarkt beperkt zich echter niet tot het produkt soda, doch omvat tevens natronloog (NaOH), dat door caustificatie van soda en door elektrolyse van zout wordt verkregen.

Hoewel de elektrolysebedrijven van de K.N.Z. te Hengelo en van de Nepakris bij Roermond natronloog produceren is er nog steeds een belangrijke import van caustische soda en natronloog.

Deze bedraagt berekend op 100 pCt. NaOH:

1951: 24.700 ton	1954: 31.600 ton
1952: 17.300 „	1955: 23.900 „
1953: 34.500 „	1956: 29.000 „
	1957: 26.400 „

In tonnen soda uitgedrukt bedraagt de import in ons land van soda, caustische soda en NaOH ongeveer 130.000 ton.

Het bedrijvencomplex N.S.I./K.N.Z. maakt het thans mogelijk, dat de binnenlandse behoefte aan soda geheel

³⁾ Zitting 1957-1958, no. 5054, Handelingen II, zitting 1957-1958, blz. 3858, 3859, Handelingen I, zitting 1957-1958, blz. 3347.

kan worden gedekt uit de produktie van de sodafabriek te Delfzijl en voorts dat de importbehoefte aan NaOH kan worden opgevangen door het nieuwe elektrolysebedrijf te Delfzijl. Indien de beide bedrijven op volle capaciteit werken is export mogelijk.

De Westeuropese sodaproductie, die door enkele grote producenten wordt beheerst, bedraagt ongeveer 3 mln. ton per jaar. In 1951 tijdens de Korea-hausse werd een produktie van 3,8 mln. ton bereikt.

Als exportlanden voor soda treden in hoofdzaak op Engeland, Frankrijk en West-Duitsland.

	1953	1954	1955	1956	1957
	(in 1.000 ton)				
Engeland	173	212	233	243	216
Frankrijk	180	156	195	194	200
West-Duitsland	43	44	41	38	30,5
Totaal	396	412	469	475	446,5

Te zijner tijd zal de Scandinavische markt voor de N.S.I. interessant worden, gezien de gunstige ligging van het sodabedrijf t.o.v. deze markt.

Omtrent de behoefte aan soda in de Scandinavische landen, welke grotendeels door import moet worden gedekt, kan het volgende beeld worden gegeven:

	1952	1953	1954	1955	1956	1957
	(in 1.000 ton)					
Zweden	29	41	42	41	53,3	49,8
Denemarken	18	21	22	24	22,5	23,3
Finland	20	15	26	36	32,0	33,6

Noorwegen kan de eigen behoefte dekken uit de sodaproductie van de Norsk Hydro Elektrisk A.B. bij Oslo.

Als vestigingsplaats biedt Delfzijl belangrijke voordelen. De zoutconcessie bij Winschoten met een zeer grote voorraad steenzout bevindt zich op een afstand van ongeveer 25 km van Delfzijl. Door de bestaande kanalen en over zee kan de aanvoer van de grondstoffen cokes en kalk gemakkelijk plaatsvinden. Het afvalwater met zeer hoog gehalte aan calciumchloride kan direct in zee worden gespuid. Ten slotte is de ligging in de nabijheid van Scandinavië en de Duitse bocht een belangrijk voordeel. De tot dusverre bestaande sodafabrieken, die vrijwel alle vóór 1940 zijn gesticht, liggen op grote afstanden van de Westeuropese zeehavens, omdat hun produkt veelal niet alleen een lange zeeweg moet afleggen, doch tevens niet onbelangrijke afstanden per spoor. Ook t.o.v. de Nederlandse markt ligt de sodafabriek voor de N.S.I. gunstig.

Hoewel de vestiging te Delfzijl verschillende voordelen biedt, bleek bij bestudering van het sodaproject, dat de haven en de toegang daartoe, alsmede de naar Delfzijl leidende wegen en kanalen onvoldoende zouden zijn voor een goede bediening van een groeiend industriecomplex.

Voor er sprake was van de plannen tot vestiging van een sodafabriek te Delfzijl was door de Provinciale Waterstaat van Groningen een rapport uitgebracht over de verbetering van het Eemskanaal en de haven van Delfzijl, dat door Gedeputeerde Staten van Groningen aan de Minister van Verkeer en Waterstaat was gezonden met het verzoek tot het verlenen van een rijkssubsidie. Op dit verzoek was nog niet beslist toen de plannen tot vestiging van een sodafabriek bij Delfzijl vaste vorm gingen aannemen.

Voor verbetering van het Eemskanaal, de aanleg van een kanaalarm met sluiscomplex en voorhaven alsmede

wijziging van de buitenhaven werd destijds f. 37,5 mln. geraamd. Het Rijk zou bij aanvaarding van deze plannen 2/3 van het bedrag voor zijn rekening moeten nemen. De hier genoemde werken waren op zichzelf reeds nodig voor de verbetering van de agrarische toestand in bepaalde delen van Groningen en Drente en voor de bevordering van het scheepvaartverkeer van Delfzijl met het achterland. De keuze van Delfzijl als vestigingsplaats maakte het noodzakelijk de uitvoering ervan gelijktijdig te doen plaatsvinden met die werken, welke direct verband hielden met de vestiging van de sodafabriek. Hiermede was nog een bedrag van f. 10 mln. gemoeid, in hoofdzaak bestemd voor de aanleg van een buitendijkse en een binnendijkse industriehaven, alsmede voor ophoging van het industrieterrein en wijziging van het spooreplacement en aanleg van een spoorbaan met kunstwerken naar de fabriek.

In 1954 werd in de desbetreffende stukken reeds aangekondigd, dat een regeling voor de financiering van dit extra bedrag zou worden gevonden. Voorts werd een wetsontwerp aangekondigd over de oprichting van een rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam voor de haven van Delfzijl. Dit wetsontwerp dat tevens een financiële regeling inhield werd op 29 mei 1956 bij de Staten-Generaal ingediend ⁴⁾. Hierbij werd een gemeenschappelijke regeling voorgesteld tot oprichting van het Havenschap Delfzijl. Ter behartiging van gemeenschappelijke belangen bij de haven en industrieterreinen te Delfzijl besloot het Rijk met de provincie Groningen en de gemeente Delfzijl samen te werken en daartoe een rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam op te richten. Het Rijk droeg de eigendom van de haven en het onderhoud daarvan en van de havenwerken te Delfzijl over aan het havenschap. Als vergoeding voor de overneming van het onderhoud gaf het Rijk het havenschap een uitkering van f. 8,5 mln. De provincie Groningen bracht in het provinciale havenbedrijf met het beheer en de exploitatie van de haven; de provincie en de gemeente Delfzijl de nodige gronden, totaal 230 ha. De fabriekscomplexen van de N.S.I./K.N.Z. hebben hiervan circa 17 ha in erfpacht.

Het havenschap Delfzijl heeft tot taak het beheer, het onderhoud en de exploitatie van de haven van Delfzijl met alle daarbij behorende werken en inrichtingen, alsmede de aanleg en exploitatie van de in de gemeente Delfzijl gelegen industrieterreinen.

Onder het gezag van de raad van bestuur en onder toezicht van het dagelijks bestuur berust de leiding van de werkzaamheden bij de directeur. De raad van bestuur — waarin Rijk, provincie en gemeente zijn vertegenwoordigd — heeft verordenende bevoegdheid. Helaas kan in dit overzicht niet dieper worden ingegaan op deze in ons bestuursrecht unieke regeling. Verwezen moge worden naar de „Wet Havenschap Delfzijl” ⁵⁾, en de daarop betrekking hebbende parlementaire stukken.

Samenvattend kan worden opgemerkt dat te Delfzijl in de loop van vier jaren een groots complex van werken is tot stand gebracht, tezamen ruim f. 120 mln. De zware chemische industrie op basis van zout is aanzienlijk versterkt door de gelukkige verbinding van een sodafabriek, een elektrolysebedrijf en een zoutfabriek in de nabijheid van diep zeewater. Een groot havencomplex met industrie-

⁴⁾ Zitting 1955-1956, no. 4355.

⁵⁾ Stb. 1957 S 373.

De moeilijkheden, die in de praktijk rijzen inzake het medebewind der bedrijfslichamen, zijn een gevolg van het feit, dat het bestuurstechnische nut niet steeds aanwezig kan worden geacht, en er zelfs bestuurstechnisch nadeel kan ontstaan. Een richtlijn, aan de hand waarvan de vraag, of de juiste behartiging van bepaalde belangen het overlaten van bepaalde werkzaamheden toelaat, in alle voorkomende gevallen zou kunnen worden beantwoord, lijkt moeilijk te vinden. Wel lijkt iets anders mogelijk, namelijk enige gevallen vast te stellen, waarin het zeker is, dat het bestuurstechnische nut positief aanwezig is. Het voordeel van een zodanige vaststelling is het scheppen van een richtlijn, welke aangelegenheden zich in ieder geval zonder meer voor toepassing van medebewind lenen. Schrijver gaat hier nader op in, daarbij onderscheidend het vaststellen van uitvoeringsregelingen en het verrichten van uitvoeringshandelingen.

Het medebewind der bedrijfslichamen staat op het ogenblik sterk in de belangstelling. Juist omdat men op het terrein van de autonomie, hoewel op zichzelf van groter belang, nog in het stadium van zoeken en tasten verkeert, gaan de gedachten thans in belangrijke mate uit naar de taken, die de Overheid aan de bedrijfslichamen zou kunnen overdragen. Reeds bij de parlementaire behandeling van de Wet op de Bedrijfsorganisatie had de Regering duidelijk gemaakt, dat zij het voornemen had de uitvoering van een aantal aangelegenheden op sociaal en economisch gebied aan de bedrijfslichamen toe te vertrouwen, teneinde profijt te trekken van de meerdere deskundigheid der bedrijfsgenoten en teneinde te bevorderen, dat de departementen van algemeen bestuur zich niet zouden behoeven in te laten met detailpunten. Naarmate bedrijfslichamen tot stand kwamen, is er dan ook in de Kamers steeds meer aandrang op de Regering uitgeoefend deze toezegging na te komen, waardoor ook aan de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie meer inhoud zou worden gegeven. De Regering heeft niet nagelaten, haar goede wil in dezen te betuigen. Inderdaad is in verscheidene, na 1950 tot stand gekomen, wetten de mogelijkheid opgenomen aan de produkt-, hoofdbedrijf- en bedrijfsschappen uitvoerende taken op te dragen ¹⁾. Voorts is, blijkens mededelingen van de Regering naar aanleiding van de begroting van het Departement van Binnenlandse Zaken, Bezitsvorming en Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie voor het jaar 1958, de inschakeling van de bedrijfslichamen bij de uitvoering van reeds bestaande wetten in onderzoek ²⁾.

(vervolg van blz. 450)

terrein is opengelegd, hetgeen een structurele wijziging van de economische positie van de provincie Groningen ten gevolge zal hebben met name in een gebied dat met structurele werkloosheid te kampen heeft.

Dat Hare Majesteit de Koningin het fabriekscomplex op 5 juni van dit jaar zal openen, getuigt van de nationale betekenis van hetgeen te Delfzijl is verricht.

Met de aanhaling van de woorden op het monument op de afsluitdijk „een volk dat leeft bouwt aan zijn toekomst” moge dit overzicht worden besloten.

¹⁾s-Gravenhage.

Mr. P. SCHIERBEEK.

Het medebewind der publiekrechtelijke bedrijfslichamen

Dat het toekennen van medebewindstaken aan de bedrijfslichamen niet zo vlot verloopt, als men wellicht had gehoopt, moet ongetwijfeld worden toegeschreven aan het feit, dat het hier om een zaak gaat, die zowel de Overheid als het bedrijfsleven voor vele praktische moeilijkheden stelt. In beginsel is iedereen het erover eens, dat het betrekken van de belanghebbenden bij de uitvoering van een wet voor de maatschappij van groot nut kan zijn. Niet alleen in bestuurstechnische zin, zoals hierboven reeds aangestipt, maar vooral ook in geestelijke zin. De inschakeling van de betrokkenen verkleint de afstand tussen de administratie en de geadmistrateerden, zoals men wel zegt. Maar bovenal geeft deze inschakeling de betrokkenen de voldoening van het meedoen, het niet alleen maar geregeerd worden en draagt op deze wijze materieel bij tot hun levensgeluk. Het is in wezen een zelfde bate als de autonomie, zij het in sterkere mate, oplevert.

Dat er nu in de praktijk toch steeds moeilijkheden rijzen, is o.a. een gevolg van het feit, dat het bestuurstechnische nut niet steeds aanwezig kan worden geacht en er zelfs bestuurstechnisch nadeel kan ontstaan. Evenzeer als, wat de autonomie betreft, de doelmatigheid meebrengt, dat bepaalde belangen niet door de lagere lichamen, maar door de Staat worden behartigd, doet zich bij het medebewind het verschijnsel voor, dat bepaalde werkzaamheden zich daarvoor niet lenen, zodat het overlaten van die werkzaamheden zou gaan ten koste van de behartiging van het betrokken belang. Dat deze parallel met de autonomie zich voordoet, is natuurlijk geen toeval. Bij het eventueel toekennen van taken in medebewind gaat het juist altijd om aangelegenheden, die de Overheid uit doelmatigheidsoverwegingen uit de sfeer van de autonomie aan zichzelf getrokken heeft. Het is dus begrijpelijk, dat deze aangelegenheden zich er niet steeds voor zullen lenen om, al is het maar ten dele, in medebewind weer „teruggegeven” te worden.

¹⁾ Zie voor een beknopt overzicht: Mr. W. J. van Eijkern in „Sociaal-Economische Wetgeving”, oktober 1957, blz. 293 e.v.

²⁾ Zie Memorie van Antwoord Tweede Kamer betreffende Afd. VIII van Hoofdstuk V der Rijksbegroting, blz. 3, linkerkolom, 5e alinea.

De moeilijkheden, waarvan hierboven sprake was, zullen uiteraard in concreto steeds rijzen omtrent de vraag, of de juiste behartiging van het betrokken belang het overlaten van bepaalde werkzaamheden toelaat. De Overheid is soms vrij spoedig geneigd deze vraag ontkennend te beantwoorden, terwijl het publiekrechtelijk georganiseerde bedrijfsleven precies andersom tegenover deze zaak zal staan. Een richtlijn, aan de hand waarvan deze vraag in alle voorkomende gevallen zou kunnen worden beantwoord, lijkt moeilijk te vinden. Wel lijkt iets anders mogelijk, nl. enige gevallen vast te stellen, waarin het zeker is, dat het hierboven bedoelde bestuurstechnische nut *positief* aanwezig is. Het voordeel van een zodanige vaststelling is het scheppen van een richtlijn, welke aan gelegenheden zich *in ieder geval zonder meer* voor toepassing van medebewind lenen. Het zal aanbeveling verdienen ten aanzien van deze nader op te stellen richtlijn een verschil te maken naar gelang het medebewind betrekking heeft op het vaststellen van nadere regelen (uitvoeringsregelingen), dan wel op het verrichten van uitvoeringshandelingen ten aanzien van een bepaalde wet.

Het vaststellen van uitvoeringsregelingen.

Het overlaten van de nadere regeling van een bepaald onderwerp aan de publiekrechtelijke bedrijfslichamen kan nuttig zijn voor de behartiging van het betrokken belang, wanneer de rijksregeling uitwerking vereist of wenselijk maakt door middel van regelingen ten aanzien van een aantal verschillende groepen van ondernemingen of groepen van producten, waarbij telkens rekening dient te worden gehouden met de bijzondere omstandigheden in een bepaalde bedrijfstak. Veelal pleegt de wetgever het treffen van zodanige regelingen over te laten aan de Kroon, welke deze taak dikwijls nog voor een kleiner of groter gedeelte delegeert aan een bepaalde Minister. Thans kunnen hiervoor de bedrijfslichamen worden ingeschakeld (uiteraard voor zover aanwezig), zoals de gemeenten worden ingeschakeld bij de nadere regeling van bepaalde aangelegenheden, waarbij territoriale differentiatie wenselijk is.

Het positieve nut voor het te behartigen belang is hierbij niet alleen gelegen in de meerdere deskundigheid der bedrijfslichamen (al weet de Overheid de deskundigheid der bedrijfsgenoten thans ook wel te mobiliseren ten behoeve van haar uitvoeringsregelingen, zij kan in beginsel niet met de problematiek van alle bedrijfstakken even goed op de hoogte zijn), maar ook in de meerdere efficiency. In het „oude” systeem moeten immers alle noodzakelijke of gewenste uitvoeringsregelingen, ook al werken deskundigen uit het bedrijfsleven aan de voorbereiding mee, één voor één worden voorbereid door een en hetzelfde, dikwijls van geringe omvang zijnde, ambtelijke apparaat. Thans zullen deze regelingen, door de gespreide behandeling, spoediger tot stand kunnen komen, met als bijkomend voordeel een aanmerkelijke ontlasting van het overheidsapparaat. Een overdracht levert uiteraard minder nut op, als hierboven bedoeld, naarmate er minder groepen ondernemingen of groepen producten zijn, ten aanzien waarvan afzonderlijke uitvoeringsregelingen vereist of wenselijk zijn.

Een zeer belangrijk punt vormt bij deze aangelegenheid de kwestie van het overheidstoezicht op de in medebewind gemaakte regelingen. Juist omdat het algemeen belang bij deze regelingen zo nauw betrokken is, zal de Overheid er soms op moeten toezien, dat zij aan bepaalde

beleidseisen voldoen. Gesteld bijv., dat de Overheid er op grond van de hierboven ontwikkelde gedachtengang toe zou besluiten het vaststellen van eisen inzake de kwaliteit van waren of het vaststellen van concrete vestingseisen aan de bedrijfslichamen over te laten ³⁾, dan zou zij zich er toch ten minste van moeten overtuigen, dat deze eisen aan een redelijk minimum voldoen (c.q. een redelijk maximum niet overschrijden), terwijl in voorkomende gevallen ook een toetsing van de zwaarte der eisen van de verschillende lichamen in vergelijking met elkaar zou moeten plaatsvinden. Dit toezicht zou in de meeste gevallen slechts preventief kunnen geschieden, dus in de vorm van een goedkeuringsrecht. Wordt het belang van de uniformiteit van bepaalde elementen nog groter, dan zou de Overheid zelfs moeten gaan werken met richtlijnen, circulaires, ja misschien met modelverordeningen. Het zal duidelijk zijn, dat het bestuurstechnische nut van het medebewind afneemt, naarmate te voorzien valt, dat de overheidsbemoeiing met de in medebewind te maken regelingen groter zal zijn. Bovendien kan worden opgemerkt, dat in dezelfde mate de aantrekkelijkheid en het nut van het medebewind voor de bedrijfslichamen vermindert. Een uitgebreid stelsel van opdrachten met de daaraan verbonden circulaire-heerschappij is wel het laatste, waarnaar deze lichamen kunnen verlangen.

Het verrichten van uitvoeringshandelingen.

Het gaat hier om het nemen van beschikkingen ter uitvoering van een wet, welke dus niet zijn algemeen verbindende voorschriften. Meestal zal het hier gaan om het verlenen van vergunningen, ontheffingen e.d. Het overlaten van deze handelingen kan voor de behartiging van het betrokken belang van nut zijn in de volgende gevallen:

a) wanneer de betrokken wettelijke regeling het nemen van beslissingen meebrengt, ten aanzien van over een aantal verschillende bedrijfstakken verspreide ondernemingen of de daarbij betrokken personen, waarbij telkens rekening dient te worden gehouden met de bijzondere omstandigheden in een bepaalde bedrijfstak;

b) wanneer de betrokken wettelijke regeling het nemen van een groot aantal beslissingen meebrengt, ten aanzien van over een aantal verschillende bedrijfstakken verspreide ondernemingen of de daarbij betrokken personen, zonder dat daarbij speciale branchekennis vereist is.

Het eerste geval komt overeen met hetgeen hierboven is opgemerkt ten aanzien van het stellen van regelen in medebewind. Ook hier paart zich aan het voordeel van de meerdere deskundigheid, bij uitvoering door de rechtstreeks betrokkenen, het voordeel van de meerdere doelmatigheid, omdat het aantal te nemen beslissingen over verscheidene lichamen wordt verdeeld, hetgeen de behandeling kan bespoedigen. Het tweede geval, waarbij het uitsluitend om het aantal te nemen beslissingen gaat, levert uiteraard alleen het laatste voordeel op. Dat dit geval zich ten aanzien van uitvoeringsregelingen niet spoedig kan voordoen, is overigens duidelijk. Men maakt nu eenmaal doorgaans geen afzonderlijke regelingen voor verschillende bedrijfstakken, wanneer hun inhoud „technisch” niet verschilt, maar volstaat dan met één regeling. Voor beide gevallen geldt, evenals ten aanzien van uitvoeringsregelingen, dat het bestuurstechnische

³⁾ Hiertoe zou overigens wetswijziging vereist zijn.

nut van het medebewind afneemt, naarmate er minder bedrijfstakken bij de zaak betrokken zijn. Voorts geldt ook hier, dat de noodzaak van een vèrgeande overheidsbemoeiing ten aanzien van de te nemen beslissingen het nut van het medebewind zowel ten aanzien van de Overheid als ten aanzien van de bedrijfslichamen problematisch maakt. In bepaalde gevallen kan evenwel de mogelijkheid bestaan, door toekenning van een beroepsrecht op de centrale Overheid als tweede beleidsinstantie, een gepaste overheidsinvloed te scheppen, zonder het voordeel van de delegatie belangrijk aan te tasten.

Ten aanzien van het hierboven ander a) genoemde geval dient nog te worden opgemerkt, dat medebewind hier het meest zin heeft, wanneer de concrete beslissingen inderdaad worden genomen door bestuursleden van de bedrijfslichamen en dit niet wordt overgelaten aan het ambtelijk apparaat dezer lichamen. Uiteraard kan ook dit apparaat zich een bepaalde deskundigheid eigen maken, maar het gevaar dreigt, dat uiteindelijk niet meer dan een verschuiving en verdeling van het werk bereikt wordt.

Opmerking verdient voorts nog, dat de Overheid, vooral in het hierboven onder b) genoemde geval, minder behoefte aan het medebewind zal gevoelen, wanneer zij reeds beschikt over een territoriaal gespreid uitvoeringsapparaat. Niet alleen heeft de regionale uitvoering reeds een ontlasting van het centrale overheidsapparaat ten gevolge, maar bovendien hebben de regionale autoriteiten dikwijls een bijzondere kennis van bepaalde ondernemingen, welke door de landelijk werkende bedrijfslichamen niet spoedig geëvenaard kan worden.

Bij het bovenstaande is reeds terloops gebleken, dat het nut van het medebewind voor de bedrijfslichamen, hoewel wellicht nooit geheel afwezig, toch ook niet steeds even groot is. Hier geldt nl.: hoe minder mogelijkheid tot initiatief, tot ontplooiing van activiteit, hoe minder nut. In de meeste van deze gevallen is ook het bestuurs-technische nut niet bijster groot en het ligt dus voor de hand, dat alsdan geen medebewind tot stand komt. De gevallen, dat het bestuurstechnische nut van een bepaalde delegatie zo groot is, dat de Overheid, ondanks de weinige aantrekkelijkheid daarvan voor de bedrijfslichamen, zou besluiten de medewerking van die lichamen niet alleen formeel, maar ook materieel te vorderen, zullen hopelijk uitzonderingen blijven.

Tot slot moge nog worden opgemerkt, dat er tekenen zijn, die erop zouden kunnen wijzen, dat bepaalde medebewindstaken bij sommige bedrijfslichamen niet in trek zijn, omdat zij de bestuursleden in een positie zouden brengen, waarin zij tegenover hun bedrijfsgenoten of aspirant-bedrijfsgenoten zouden kunnen komen te staan. Men wil deze taken liefst helemaal niet hebben of delegert ze dóór aan de ambtelijke secretaris. Uiteraard kan dit laatste wel eens een oplossing zijn, maar men dient wel te beseffen, dat de publiekrechtelijke functie, die men bekleedt, ook op dit terrein verantwoordelijkheid meebrengt. Deze moet men durven dragen. Met de groei van het publiekrechtelijk besef zullen deze weerstanden wellicht verdwijnen.

's-Gravenhage.

Dr. J. GROENENDAAL.

De Nederlandse industrie in het eerste kwartaal van 1958

Het eerste kwartaal en de direct daarop volgende weken is de tijd van de jaarverslagen. Ook thans wordt wederom een stroom van economische beschouwingen over ons uitgestort. Steeds meer wordt het de gewoonte de mededelingen over het eigen bedrijf te doen voorafgaan door een meer of minder uitvoerig exposé met betrekking tot de algemene economische toestand, in zoverre deze voor het betrokken bedrijf van belang is.

De toon, waarin vele van deze beschouwingen in de jaarrapporten over 1957 zijn gesteld is een vrij goede weergave van de stemming, die thans ons industriële bedrijfsleven beheerst. Men is over het geheel genomen tevreden over de gang van zaken in het jongste verleden, doch met betrekking tot de nabije toekomst waagt men zich veelal niet aan duidelijke uitspraken. Het peil van de bedrijvigheid is thans lager dan in het afgelopen jaar, doch het is ten enen male onduidelijk of dit een inzinking is van tijdelijke aard, het begin van een algemene daling dan wel een stabilisatie op een iets lager niveau.

Het is thans ongeveer een jaar geleden, dat de invloeden van de politiek tot beperking der bestedingen merkbaar werden. De inzinking, die verschillende bedrijfstakken thans ondergaan, is daarvan geheel of ten dele het gevolg. Na een jaar is het echter nog niet geheel duidelijk of en in hoeverre ook andere factoren werkzaam zijn. In sommige bedrijven is dit waarschijnlijk wel het geval, doch andere — en dan soms in bedrijfstakken waar de bedrijvigheid niet onbelangrijk afnam — maken melding van

goed gevulde orderportefeuilles, zodat de invloeden van de bestedingsbeperking wellicht aan hen voorbijgaan dan wel dat deze door een andere, gunstige ontwikkeling worden gecompenseerd en overtroffen.

Inmiddels blijkt, dat onze nationale economie zich geleidelijk herstelt en haar evenwicht hervindt. Zo merkte de president van De Nederlandsche Bank in zijn verslag over 1957 reeds op dat het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans aanzienlijk was afgenomen. Gegevens met betrekking tot 1958 zijn nog niet beschikbaar; het tekort op de handelsbalans is echter belangrijk minder geworden. In de navolgende tabel geven wij enige cijfers met betrekking tot de in- en uitvoer.

In- en uitvoer per kwartaal in miljoenen guldens

	Invoer	Uitvoer	Invoersaldo	Dekkingspercentage
1e kwartaal 1957 ...	4.118	2.899	1.219	70
2e " 1957 ...	3.873	2.744	1.129	71
3e " 1957 ...	3.761	2.983	778	79
4e " 1957 ...	3.691	3.174	517	86
1e " 1958 ...	3.315	2.924	391	88

Of dit herstel van het evenwicht gepaard zal gaan met een opleving in de algemene bedrijvigheid is één van de grote onzekerheden, waarvoor de ondernemer zich voor zijn beleid op korte termijn ziet geplaatst. De internationale conjunctuur is op zijn minst gezegd aarzelend, de kapitaalschaarste is geenszins overwonnen en de internationale concurrentie neemt toe.

Het is dan ook zeer moeilijk in de gang van zaken in het eerste kwartaal van 1958 een zekere ontwikkelingsgang te onderkennen. Het indexcijfer van de industriële produktie daalde ten opzichte van het tijdvak oktober-december 1957. Dit is overigens voor het onderhavige seizoen een normaal verschijnsel en wij zijn dan ook geneigd hieruit de gevolgtrekking te maken; dat de bedrijvigheid — de seizoensinvloeden in aanmerking genomen — op ongeveer hetzelfde peil lag als op het einde van het vorige jaar, doch ongeveer 4 pCt. lager dan in het vergelijkbare tijdvak van 1957.

In de onderstaande tabel geven wij een overzicht van het beloop van de omvang van de produktie.

Volume-indexcijfers van de industriële produktie excl. de bouwnijverheid

	1957		1958	
	maand-cijfers	kwartaal-cijfers	maand-cijfers	kwartaal-cijfers
januari	128		121	
februari	119	124	113	119
maart	126		123	
april	125			
mei	136	129		
juni	125			
juli	129			
augustus	122	125		
september	124			
oktober	133			
november	127	125		
december	115			

Het cijfer met betrekking tot de gemiddelde dagproduktie bedroeg in het eerste kwartaal van 1957: 127. In het vierde kwartaal van dat jaar beliep dit cijfer 126 om in het eerste kwartaal van 1958 te dalen tot 121.

De werkloosheid bleef op ongeveer hetzelfde peil als aan het einde van 1957. Weliswaar daalde de arbeidsreserve enigszins, doch deze daling is geheel toe te schrijven aan seizoensinvloeden. Wanneer men deze invloeden elimineert zou de werkgelegenheid zelfs enigszins zijn afgenomen, vooral in de textielnijverheid en sommige onderdelen van de metaalindustrie.

Met deze algemene beschouwingen willen wij volstaan om vervolgens de aandacht te richten op de gang van zaken in enkele bedrijfstakken.

De heterogeniteit van de bedrijven, die men samenvat onder het begrip *metaalindustrie*, komt mede tot uitdrukking in de gang van zaken in deze bedrijfstak. In sommige sectoren onderging de produktie een niet onbelangrijke uitbreiding, terwijl andere onderdelen met grote afzetmoeilijkheden hadden te kampen, personeel moesten ontslaan en werktijden verkorten.

Het produktie-indexcijfer op basis 1953 = 100 bedroeg voor de gehele metaalindustrie in de verslagperiode 131, ten opzichte van 140 in het eerste kwartaal van 1957, en 127 gedurende de laatste drie maanden van het afgelopen jaar. Hoewel dus het peil lager is dan in het verleden, komt het ons toch voor dat de trendlijn van de produktie in het begin van dit jaar niet verder is gedaald. Vooral maart 1958 gaf met een indexcijfer van 138 wederom een goed resultaat te zien.

Dit naar verhouding nog vrij hoge produktie-indexcijfer is echter goeddeels te danken aan de grote bedrijvigheid in de grondstoffenbedrijven. De capaciteit van Hoogovens is kortelings vergroot met een vierde hoogoven en een oxystaalbedrijf. In het eerste kwartaal is voorts de produktie van elektrolytisch vertind blik ter hand genomen. Zowel de produktiecijfers van ruw ijzer als die

van ruw staal lagen in de verslagperiode dan ook wederom op een hoger peil. Ook de bedrijvigheid in de walsen was groot. Daarentegen daalde de produktie in de gietrijen. De grootste moeilijkheden ondervonden de bedrijven, die zich toelaggen op de vervaardiging van duurzame gebruiksgoederen.

Wij beschikten op het ogenblik, dat dit overzicht werd samengesteld, nog niet over cijfers met betrekking tot de *scheepsbouw*. De algemene indruk is echter dat ondanks de ongunstige conjunctuur voor de scheepvaart de bedrijvigheid groot blijft doordat het onderhanden werk nog omvangrijk is. In het reparatiebedrijf was enige teruggang te constateren. De werven, die zich toelaggen op de bouw van kust- en binnenvaartuigen, zagen echter hun opdrachten vrij belangrijk afnemen, hoewel ook deze bedrijven in het algemeen nog wel voor ruim een jaar van werk zijn voorzien.

De bedrijvigheid in de *chemische industrie* bereikte in de verslagperiode hetzelfde peil als in de eerste drie maanden van het voorafgaande jaar. Het indexcijfer van de produktie (exclusief aardolieprodukten) bedroeg evenals in de eerste drie maanden van 1957 134 (1953 = 100) ten opzichte van 135 in het tijdvak oktober-december 1957. De binnenlandse afzet liep enigszins terug, terwijl de export in vrijwel dezelfde mate toenam. Deze toename is een gevolg van de vergroting van de uitvoer van organische produkten. De export van anorganisch-chemische produkten vertoonde enige teruggang.

De bedrijvigheid in de *bouwnijverheid* bleef in vergelijking tot het peil, dat nog niet zo lang geleden werd bereikt, laag. De oorzaken hiervan zijn voldoende bekend: zowel de bestedingsbeperking als de kapitaalschaarste en ten dele ook het koude weer waren van invloed. De werkgelegenheid in de bouwvakken nam in het onderhavige kwartaal weliswaar iets toe, doch deze toename is geheel het gevolg van seizoensinvloeden.

In de woningbouw is vooral opvallend de daling in het aantal woningen dat in uitvoering is. Dit aantal is zeer groot geweest, doch geleidelijk worden deze woningen opgeleverd en het aantal nieuw begonnen woningen is sterk gedaald.

Onderstaande tabel geeft een beeld van het beloop van de woningbouwactiviteit.

Aantal begonnen en voltooide woningen en woningen in uitvoering

	Begonnen	Voltooid	In uitvoering op eindeperiode
1e kwartaal 1957	23.281	19.208	98.044
2e " 1957	25.341	21.906	101.269
3e " 1957	20.312	21.124	100.460
4e " 1957	15.849	26.159	90.113
1e " 1958	14.575	20.056	84.336

Een andere, opvallende ontwikkeling ten aanzien van de woningbouw is dat het aandeel van de volkswoningbouw in het kader van de woningwetfinanciering belangrijk toeneemt. Dit is het gevolg van de kapitaalschaarste, die meer de particuliere bouwers treft dan de gemeenten en woningbouwverenigingen, voor wie de financieringsmoeilijkheden met de in het vorig jaar getroffen maatregelen („groot contract” met de institutionele beleggers, leningen van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten) enigszins zijn verlicht. Enkele cijfers mogen de verschuiving illustreren.

In 1956 werd voor ruim 85.500 woningen bouwvergunning verleend; hiervan zouden bijna 40.600 woningen of 47 pCt. worden gebouwd in het kader van de woningwet. In 1957 bedroegen deze aantallen ruim 80.800 en 42.500 of 52 pCt.

In de eerste drie maanden zette deze ontwikkeling zich verder voort en werd voor ongeveer 13.600 woningen vergunning verleend; hiervan waren bijna 8.100 of 60 pCt. woningwetwoningen.

Maakt de daling in het aantal vergunningen de vooruitzichten voor de woningbouw reeds vrij zorgelijk, ook de hierboven geschetste verschuiving in de financieringswijze is een ontwikkeling, die enkele bedenkelijke kanten heeft.

De ongunstige situatie in de bouwnijverheid beïnvloedde uiteraard de gang van zaken in de *bouwmaterialenindustrie*. Dit kwam onder andere tot uitdrukking in een sterke stijging van de voorraden. Onderstaande tabel geeft hiervan een duidelijk beeld.

Eindvoorraad bij producenten van een aantal bouwmaterialen

	eind februari 1957	eind februari 1958
	(x 1 miljoen stuks)	
Straatklinkers.....	12,6	78,3
Metselstenen.....	42,2	250,6
Kalkzandstenen.....	7,3	53,2
Dakpannen.....	3,5	18,9
Holle bakstenen voor vloeren.....	1,6	9,5

De situatie in de *textielindustrie* gaf in het algemeen nog geen verbetering te zien. Weliswaar nam de geregistreerde arbeidsreserve niet verder toe, doch het aantal aanvragen tot verkorting van de werktijden breidde zich belangrijk uit. De concurrentie in binnen- en buitenland nam toe. Het wegvallen van de Indonesische markt betekende voor een aantal bedrijven uit de katoenindustrie een aanzienlijk afzetverlies.

In het algemeen mag men verwachten dat in het lopende jaar een herstel zal plaatsvinden, nadat het proces van aanpassing aan de voorraden is voltooid. Reeds thans zijn er tekenen aanwezig, welke hierop wijzen. Het is echter niet waarschijnlijk, dat het hoge niveau van 1957 zal worden bereikt.

De gang van zaken in de *schoenindustrie* was, evenals in het laatste kwartaal van 1957, in het algemeen weinig gunstig. De binnenlandse opdrachten bleven beperkt tot betrekkelijk kleine partijen.

De export van de meeste soorten schoeisel gaf weliswaar enige stijging te zien, doch dit was nauwelijks van invloed op de bedrijvigheid. De *lederindustrie* ondervond uiteraard de weerslag van de ongunstige situatie in de schoenindustrie. Vooral de overleder-sector maakt een moeilijke tijd door.

De bedrijvigheid van de *rubberindustrie* lag op een lager peil dan in dezelfde periode van 1957. Deze daling is vrijwel geheel toe te schrijven aan de vermindering van de binnenlandse afzet. De bestedingsbeperking trof vooral de binnenlandse afzet van autobanden voor vrachtauto's, welke worden gebruikt bij de wegen- en waterbouw. Het verlies op de binnenlandse markt werd bij sommige producten echter grotendeels goedge maakt door de vergroting van de uitvoer. De uitvoer van autobanden was bijna het dubbele van de export van dit artikel in het eerste

kwartaal van 1957. Ook de export van binnen- en buitenland voor rijwielen gaf een flinke stijging te zien. Het grootste gedeelte van de buitenlandse afzet van deze producten is gericht op Afrika.

De bedrijvigheid in de *papierindustrie* lag beneden het peil van dat van de eerste drie maanden van 1957. Het productie-indexcijfer voor deze bedrijfstak bedroeg 123 tegen 133 in hetzelfde tijdvak van 1957.

De opdrachtenportefeuilles van de *strokartonfabrieken* verbeterden in de loop van dit kwartaal. Dientengevolge besloot de Vereniging van Strokartonfabrikanten, waarbij 17 van de 19 strokartonfabrieken zijn aangesloten, voor maart een productiebeperking van 20 pCt. vast te stellen, hetgeen 15 pCt. minder is dan voor februari.

De bedrijvigheid in de *voedings- en genotmiddelenindustrie* was blijkens de productie-indexcijfers gelijk aan die in het vergelijkbare tijdvak van 1957. Dit wil echter niet zeggen dat in alle sectoren de gang van zaken gunstig is geweest. Zo had men in de zuivelindustrie met ernstige moeilijkheden te kampen. Tegenover een sterke toeneming van de melkaanvoer — in het eerste kwartaal van 1958 bedroeg deze 824.000 ton tegen 721.000 ton in de eerste drie maanden van 1957 — stond een belangrijke verlaging van de export van een aantal melkproducten. De uitvoer van boter naar Duitsland, België en Italië stond geheel stil, terwijl Engeland alleen tegen verliesgevend prijzen kocht. De kaasexport is nauwelijks lonend meer, terwijl de uitvoer van melkpoeder en gecondenseerde melk in de voorheen belangrijke exportgebieden in het Midden- en Verre Oosten geleden heeft onder concurrentie van de Verenigde Staten, die grote surplusvoorraden op de markt brengen.

In de sigarenindustrie zijn moeilijkheden gerezen in verband met het conflict tussen Nederland en Indonesië. De aanvoer van de ruwe tabak uit Java en Sumatra vertoonde ernstige stagnatie. Het is niet onwaarschijnlijk, dat dit op korte termijn tot verkorting van de werktijd en tot ontslag van personeel zal leiden.

's-Gravenhage.

A. G. TER HENNEPE.
J. C. BOTTEMA.

AANTEKENINGEN

De I.K.K. pleit voor een vrijhandelszone in 1958

De Internationale Kamer van Koophandel zou het zeer betreuren, indien het niet zou gelukken nog in 1958 een vrijhandelszone in een of andere vorm tot stand te brengen, ten minste voor de twaalf O.E.E.S.-landen, die daarvoor het beste voorbereid zijn (Euromarkt-landen, Engeland, Scandinavische landen, Zwitserland en Oostenrijk), met eventueel speciale voorzieningen voor de overige vijf O.E.E.S.-landen. Tot deze conclusie kwam de I.K.K. in haar jongste Conseil-vergadering, waarin zij een resolutie aannam, welke was opgesteld door de I.K.K.-Commissie voor Europese Zaken onder voorzitterschap van de vroegere leider van de Zwitserse O.E.E.S.-delegatie, de heer Bauer.

Het mislukken van de onderhandelingen over de vrijhandelszone — aldus deze resolutie — zou kunnen leiden

tot een economische en politieke verdeling van West-Europa, hetgeen het risico tot een terugkeer tot methoden van discriminatie in de Westeuropese handel met zich brengt.

De oprichting van de Euromarkt vraagt om de vorming van een grotere associatie als een stap op weg naar een vrijere wereldhandel. Deze associatie kan plaatsvinden in de vorm van toetreding tot de Euromarkt of de instelling van een vrijhandelszone. De keuze tussen deze twee vormen beschouwt de Kamer niet als essentieel. Waar het op aankomt is, dat de gekozen vorm in overeenstemming dient te zijn met de bepalingen van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel (G.A.T.T.).

Voorts dringt de Kamer er op aan, dat het opnemen van landbouwproducten in de vrijhandelszone dient te betekenen, dat de Regeringen er in de toekomst van zullen afzien autonoom een verder gaande nationale bescherming van de landbouw door te voeren.

Een speciaal regime voor kolen en staal acht de Kamer op den duur niet wenselijk, hoewel zij erkent, dat het bestaan van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal het noodzakelijk zal maken tijdelijk speciale regelingen te treffen tussen de E.G.K.S.-landen en de overige landen.

De Kamer spreekt geen voorkeur uit voor een van de verschillende methoden om distorsies te bestrijden, welke voortvloeien uit de verschillen in buitentarief in de vrijhandelszone. Wel beveelt de Kamer aan, dat de methoden, die zullen worden gekozen, zo min mogelijk administratieve besommeringen met zich zullen brengen.

De O.E.E.S., daartoe uitgebreid met nieuwe bevoegdheden, acht de Kamer de meest geschikte organisatie om een surveillerende taak in de vrijhandelszone uit te oefenen. Zij zal over bepaalde zaken bij meerderheid moeten beslissen. Daarnaast zou er een uitvoerend orgaan moeten worden ingesteld, bestaande uit personen, die zoveel mogelijk onafhankelijk zijn van nationale belangen, aldus de resolutie van de Internationale Kamer van Koophandel.

De ontwikkeling van onze buitenlandse handel

De uitvoer van Nederland is over het eerste kwartaal van 1958, vergeleken met het overeenkomstige kwartaal van 1957, naar waarde met 1 pCt. en naar volume met 3 pCt. toegenomen. De invoerontwikkeling was meer spectaculair: over het eerste kwartaal 1958 lag de invoer naar waarde 19 pCt. en naar volume 16 pCt. beneden het niveau van het eerste kwartaal van 1957. Voor maart zelfs 26,5 resp. 22 pCt. Het invoeroverschot daalde van f. 1.219 mln. in het eerste kwartaal van 1957 tot f. 393 mln. over de eerste drie maanden van dit jaar en het dekkingstekort van 30 pCt. tot niet meer dan 12 pCt., hetgeen vooral het gevolg was van het ongekend geringe dekkingsstekort voor de maand maart (slechts 3 pCt.!).

Aan deze cijfers verbindt het Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland in zijn dezer dagen verschenen verslag over het eerste kwartaal 1958 het volgende commentaar: „Geeft deze ontwikkeling, bezien vanuit het oogpunt van de handels- en betalingsbalans, voor het ogenblik zeker reden tot voldoening,

daar staan ongetwijfeld bepaalde factoren tegenover, die men niet uit het oog mag verliezen. Zo opent het verschijnsel dat het evenwicht resulteerde uit een nauwelijks meer stijgende export en een scherp dalende invoer op zichzelf zeker geen gunstige perspectieven voor de verdere ontwikkeling. Dat de invoervermindering vooral afkomstig was van de zijde der grondstoffen, zoals granen, ruwe aardolie en tin-erts, is al evenmin een reden tot optimisme. Men zal moeten erkennen dat naast wellicht enige directe invloed van de bestedingsbeperking, de daling van de invoer wel vooral veroorzaakt zal zijn door een samenspel van enige andere factoren, zoals de in het najaar opgetreden valutacrisis, welke de vraag naar grondstoffen destijds heeft versterkt, zodat thans een afbouw van voorraden kan plaatsvinden, welke door de verminderde liquiditeit van het bedrijfsleven en door minder gunstige vooruitzichten met betrekking tot het conjunctuurverloop wordt versterkt.

Wat de export betreft is er — gezien de achteruitgang in de conjunctuur, welke zich — vooral in de Verenigde Staten, maar toch ook in vele andere landen — min of meer doet gevoelen — al evenmin reden voor optimisme. Wel reden tot grote dankbaarheid dat het, ondanks de aanzienlijke moeilijkheden, welke onze zuivelexport in het eerste kwartaal heeft ondervonden door de lage uitvoerprijzen, welke met name voor boter konden worden gemaakt, is mogen gelukken de export niet te doen teruglopen, doch zelfs nog iets vergroten. Waarschijnlijk is dit mede een gevolg van de hier te lande gevoerde economische politiek, welke het bedrijfsleven heeft genoopt, meer dan in de laatste tijd het geval was geweest, aandacht aan de export te wijden. Wanneer de huidige tendenties in de internationale conjunctuur zich zouden doorzetten, is het echter duidelijk dat bij de grote mate, waarin ons land van zijn export afhankelijk is, op dit gebied voor de Overheid een van haar primaire beleidstaken zal komen te liggen”.

Het Centraal Orgaan wijst er in genoemd verslag nog eens op, dat het een zeer actieve exportpolitiek van de Regering verlangt, met name op het gebied der exportfinanciering, der exportkredietverzekering en op voorlichtingsgebied, aan welk verlangen — zo wordt daaraan thans toegevoegd — het teruglopen van de conjunctuur van dag tot dag een dringender karakter verleent. Extra aandacht van de Overheid vraagt het Centraal Orgaan in zijn jongste verslag voor eventuele repercussies, welke multilateralisatie van het betalingsverkeer, afschaffing van swing-kredieten, alsmede in het algemeen afstand doen van middelen, welke sedert de tweede wereldoorlog tot het arsenaal van de handelspolitiek werden gerekend, op onze export van goederen en diensten kunnen hebben, waarbij wordt opgemerkt, dat het Centraal Orgaan hierbij niet de wenselijkheid uit het oog verliest, op den duur te komen tot een zo vrij mogelijke uitwisseling, van goederen en diensten, alsmede tot een vrij monetair en kapitaalverkeer.

Over de vraag naar de wenselijkheid van een spoedige liquidatie van de momenteel nog bestaande bilaterale bindingen bestaat in ons land geen communis opinio. De lezer, die nader kennis wil maken met de hierover bestaande opvattingen, zij, behalve naar de laatste twee kwartaalverslagen van het Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland, verwezen naar het artikel van Drs. H. H. Coljé in „E.-S.B.” van 8 januari jl. en naar dat van Drs. R. C. de Heer, afgedrukt in dit nummer.

BOEKBESPREKING

Nederlandse Stichting voor Statistiek: „Handboek van Marktanalytische Gegevens”, Deel I, Uitg. Contactgroep Opvoering Productiviteit, 's-Gravenhage, f. 84, 2 delen.

Het meest spectaculaire gedeelte van het marktonderzoek is in de ogen van de industriële gebruiker ervan ongetwijfeld het steekproefonderzoek dat hem, meer of minder diep gravend, in contact brengt met ver van hem verwijderde gebruikers van het produkt. Dit leidt er wel eens toe dat men vergeet, het marktonderzoek te doen beginnen aan het eigen schrijfbureau, waarop statistische basisgegevens omtrent consumentenmarkt, tussenhandel en concurrerende industrieën zijn samengebracht. Daarom is het een loffelijk initiatief van de C.O.P. geweest om in het kader van de produktiviteitsbevordering een Handboek van Marktanalytische Gegevens te doen verschijnen, geredigeerd door de Nederlandse Stichting voor Statistiek.

De efficiency in de commerciële bedrijfsvoering wordt door dit kostbare — doch daarom nog niet dure — Handboek op drieërlei wijze gediend.

Ten eerste kan de gebruiker nu op snellere wijze dan vroeger bepalen of er omtrent het produkt of de bedrijfstak van zijn interesse statistische gegevens beschikbaar zijn. Een alfabetische klapper vergemakkelijkt hem het naslaan in het handboek.

Voorts zijn de gegevens nu in één uitgave verenigd, in plaats van verspreid over verscheidene bronnen. Ook dit spaart de geïnteresseerde ondernemer tijd en geld.

Ten derde kan rustig opgemerkt worden dat vele — vooral middelgrote en kleinere bedrijven — nog in een zekere mate van onwetendheid leven omtrent de beschikbaarheid van statistisch basismateriaal dat een eerste oriëntatie omtrent de markt mogelijk maakt. Hier ligt dus het grote winstpunt van de versterking van het commerciële beleid op basis van betere feitenkennis.

Meer dan basismateriaal wil het Handboek niet geven. In de verantwoording wordt terecht opgemerkt dat een uitgebreid en diepgaand marktonderzoek „maatwerk” dient te zijn voor de individuele onderneming. Een algemene uitgave als dit Handboek kan niet meer zijn dan een begin (doch dit is dan ook veelal het moeilijkst!) van systematische marktstudie voor de individuele onderneming.

Het eerste deel van het Handboek, dat recentelijk is verschenen, bevat tweeërlei gegevens. Ten eerste zijn de belangrijkste en meest recente (al moet men hiervoor soms teruggrijpen tot 1950) officieel gepubliceerde statistische gegevens overzichtelijk gerangschikt. Het is onmogelijk, een complete opsomming hiervan te geven in het bestek van deze bespreking. Vermelden we slechts dat naast de bevolkingsgegevens ook statistische gegevens omtrent handel en nijverheid opgenomen zijn, en dat daarnaast ook bijv. het onderwijs voorwerp van statistische benadering was.

Behalve deze uitermate overzichtelijke gegevens bevat het eerste deel de resultaten van een steekproefonderzoek bij 4.400 gezinnen en alleenstaanden naar het bezit van veertig duurzame, gebruiksartikelen, en verscheidene nadere gegevens hieromtrent. Terwijl de algemeen-statistische gegevens werden onderverdeeld naar de elf pro-

vinciën en naar de twaalf gemeenten met 100.000 of meer inwoners, werkt men in het steekproefonderzoek met grotere regionale gebieden, en men analyseert bovendien naar opgegeven inkomensklasse en naar burgerlijke staat en huwelijksduur.

In het tweede deel, waarvan de verschijning in begin 1959 is aangekondigd, zal het resultaat gepubliceerd worden van een continu gedurende een jaar gehouden onderzoek naar de aankopen van een vijftigtal dagelijkse verbruiksartikelen. Door het karakter van dit onderzoek wordt niet alleen het jaarverbruik benaderd doch ook de eventueel aanwezige seizoenpatronen in het verbruik komen hierdoor aan het licht. Daarenboven zal het tweede deel een reeks kengetallen bevatten omtrent produkten en industriële bedrijfstakken.

De beide delen zijn slechts gecombineerd verkrijgbaar. De losbladige uitvoering ervan stelt de gebruikers aanvulling en vervanging van de gegevens op basis van kostprijs in het vooruitzicht.

Afgezien van de inleiding en van de uitvoerige verantwoording omtrent toegepaste methoden en technieken, bevat het Handboek slechts cijfermatige lectuur. Het doet daarom wat onwennig aan, over deze verzameling louter tabellarische gegevens te schrijven als over boeiende lectuur. Nochtans mag gesteld worden dat er iets fascinerends uitgaat van deze uiterst correct verzorgde statistische en marktanalytische gegevens. Hij die zich de moeite getroosten wil van het lezen van cijfers ontdekt in dit Handboek immers de levende markt in haar verscheidene geleidingen!

Zeist.

J. L. WAGE, ec. drs.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Het Rijk heeft, blijkens de weekstaat per 27 mei, aanzienlijke betalingen verricht: het saldo van de Schatkist daalde met f. 200 mln. Uitkeringen van pensioenen en vakantiegelden hebben hier een rol gespeeld, zij het misschien niet de enige. Dank zij deze betalingen is het tegoed van de banken per saldo met slechts f. 8 mln. gedaald, terwijl de overige mutaties op de weekstaat een veel grotere daling aannemelijk gemaakt zouden hebben.

In de eerste plaats heeft de goud- en deviezenvoorraad van De Nederlandsche Bank een bescheiden daling ondergaan; zij daalde van f. 4.700 mln. tot f. 4.689 mln. Deze daling heeft zich geheel en al voltrokken in de deviezen sfeer; de goudvoorraad, waarvan de waarde thans ruim 70 pCt. van de totale reserves bedraagt, vertoonde daarentegen een stijging. In verband met de opmerkelijke frequentie, waarmee de laatste tijd in binnen- en buitenland mogelijkheden en wenselijkheden van een goudprijsverhoging aan de orde worden gesteld, zou het de moeite waard zijn te weten of de Bank, bij de omzetting van deviezen in goud, volgens vaststaande regels dan wel meer incidenteel tewerk gaat.

Een tweede factor, die ten koste van het saldo van de banken is gegaan, is de aanzienlijke stijging van de bankbiljettencirculatie, al kan deze ten dele ook in verband staan met de betalingen van het Rijk.

Ten slotte hebben de banken een belangrijk bedrag, nl. voor bijna f. 80 mln., aan 3-maands schatkistpapier van De Nederlandsche Bank afgenomen, nog steeds op

basis van 3 pCt. Deze transacties zouden de schatkistpapier-portefeuille van de Bank tot f. 37 mln. hebben doen dalen, ware het niet dat, blijkens een officieel communiqué van de Bank, de boekvordering op de Staat, pro resto groot f. 100 mln., is omgezet in schatkistpapier. Deze boekvordering, ontstaan krachtens de zgn. Rijksmarken-overeenkomst van 26 februari 1947 en aanvankelijk groot f. 1.500 mln., is dus thans geheel van het toneel verdwenen. Van de bij dezelfde gelegenheid gecreëerde schatkistpapier-portefeuille ad f. 2.100 mln., die van tijd tot tijd nog is aangevuld door omzetting van de boekvordering in schatkistpapier, resteert thans nog ca. f. 137 mln. Alleen al sinds de Bank eind februari 1958 haar openmarktpolitiek heeft hervat, is uit deze portefeuille ruim f. 420 mln. aan papier afgegeven. Hierbij komt dan nog de afgifte van ca. f. 68 mln. papier dat de Bank in verband met de overneming van een geconsolideerde vordering op Argentinië had verkregen.

Hoewel de Schatkist op 2 juni bijna f. 125 mln. aan rente en aflossingen zal moeten betalen, heeft zij eerst tegen 5 juni a.s. een nieuwe tender aangekondigd, en wel voor 3-, 6-, 9- en 12-maandspromessen. Opvallend is, dat ditmaal dus ook weer 3-maandspapier bij de tender is betrokken. De afgifte-over-de-toonbank door De Nederlandsche Bank werd in dit verband stopgezet. Dit is de laatste tijd steeds het geval geweest, zodra een nieuwe tender werd aangekondigd, maar de afgifte werd dan door de Agent overgenomen, eveneens op basis van 3 pCt. Daar dit papier thans weer bij wijze van tender zal worden aangeboden, is de 3 pCt.-bodem onder de driemaandspromessen weggenomen. Op de open markt leidde dit tot een verdere daling van de discontotarieven, bij behoorlijke omzetten, vooral in het kortlopende papier. Ten gevolge van de ultimo-krapte werd zaterdag echter tot een verhoging van het officiële callgeldtarief tot 2½ pCt. besloten.

De kapitaalmarkt.

Wall Street bereikte voor de Industrials vrijwel het hoogtepunt van het jaar, ondanks het feit, dat President Eisenhower zich thans definitief tegen een verlaging der belastingtarieven heeft uitgesproken. De tekorten van de overheidshuishouding zullen zonder belastingverlaging al groot genoeg zijn, aldus de President. In Amerika houdt men weer rekening met een nieuwe discontoverlaging, daar het toewijzingsdisconto voor 3-maandspapier (0,63 pCt.!) zeer ver beneden het officiële disconto (1¾ pCt.) is gedaald.

Vrijdag demonstreerde het Damrak wel heel duidelijk hoe onberekenbaar de prijsvorming ter beurze in haar werk gaat. De winstcijfers van Philips over het eerste kwartaal 1958 vertoonden een stijging met 7 pCt., de aandelen daalden in koers; de winstcijfers van Koninklijke vertoonden een daling met 25 pCt., de aandelen stegen in koers. Over het algemeen waren de noteringen per saldo iets lager, waaraan de internationale politieke verwickelingen wel niet vreemd geweest zullen zijn, al reageerde de Franse beurs juist met een koersstijging op de mogelijkheid, dat Frankrijks Sterke Man het land uit de nood zal komen redden.

Dat de onzekerheid over het lot van de investeringsaftrek inderdaad een rem op de investeringslust heeft betekend, bleek uit een bericht, dat de D.A.F. thans met de bouw van de fabriek voor personenauto's is begonnen. Met deze

investering, ten bedrage van f. 30 mln., is gewacht totdat de — kennelijk door de bedrijfsleiding verwachte — beslissing inzake het herstel van deze fiscale faciliteit was genomen.

Volgens de Memorie van Antwoord bij het ontwerp Jeugdsparwet verwacht de Regering, dat de besparingen van de jeugd, dank zij de premiëring waarin de wet voorziet, uiteindelijk met f. 150 mln. per jaar zullen stijgen. De premie dient niet als een cadeautje te worden beschouwd, maar als een vergoeding voor de prestatie om gedurende langere tijd af te zien van consumptieve besteding, aldus de Regering. Het is belangwekkend dat deze motivering, die door sommige economen wel als een verklaring van de rente als zodanig is gebezigd, thans dienst doet ter rechtvaardiging van een overheidspremie op de rente.

Wellicht zal de kapitaalmarkt in de financiering van 60.000 woningen minder (ca. f. 1,2 mrd.) behoeven te voorzien dan tot voor kort werd aangenomen. Minister Witte deelde nl. volgens „De Telegraaf” mede, dat genoemd aantal gezinnen, ongeveer ¼ van het totaal, gevoelig van de lijst van woningzoekenden kan worden geschrapt, aangezien de betrokkenen toch aan samenwoning de voorkeur zouden blijven geven. Volgens de Minister zal het nu over zes jaar met de woningnood zijn gedaan.

Aand.	indexcijfers (1953 = 100)	A.N.P.-C.B.S.	16 mei 1958	23 mei 1958	30 mei 1958
Algemeen			188	192	190
Internat. concerns			271	275	274
Industrie			135	136	136
Scheepvaart			122	128	127
Banken			115	114	115
Indon. aand.			72	74	74

Aandelen

Kon. Petroleum	f. 166,20	f. 168,—	* f. 168,80
Unilever	323¼	326½	323½
Philips	278½	284¾	284
A.K.U.	170	166½*	166
Kon. N. Hoogovens	276*	281	284
Van Gelder Zn.	158¼	161½	161
H.A.L.	137	140	140
Amsterd. Bank	211½	215½	215
H.V.A.	92	96	97

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	60%	61½	63¼
3½ pCt. 1947	91%	91½	90½
3½ pCt. 1955 I	88½	89%	89
3 pCt. Grootboek 1946	89½	89%	89%
3 pCt. Dollarlening	95	94¼	94¼

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	91	91	91
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	86	86	86¼
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	91	91	90¼
3½ pCt. Philips 1948	93½	92½	93½
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	85	86	85½
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	108½	108	108¼

New York

Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	457	461	463

*) exd.

M. P. GANS.

STATISTIEKEN

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET LEVENSONDERHOUD VAN GEZINNEN VAN HAND- EN HOOFDARBEIDERS *) 1951 = 100

HOOFDPOSTEN VAN DE GECOMBINEERDE BALANSEN VAN DE 34 REPRESENTATIEVE, RESP. 4 GROTE NEDERLANDSE HANDELSBANKEN *) 1) (in miljoenen guldens)

	34 banken *)		4 banken		30 banken	
	febr. 1958	mrt. 1958	febr. 1958	mrt. 1958	febr. 1958	mrt. 1958
Kas, Ned. Bank, kas-siers, giro-inst.; uit-gezette daggeldle-ningen	480,1	508,0	280,5	324,0	199,6	184,0
Nederlands schatkist-papier	1.414,4	1.527,6	1.842,9	1.929,1	682,1	709,1
Nederlandse schat-kistcertificaten ..	1.110,6	1.110,6				
Ander overheidspa-pier (incl. buiten-lands schatkistpa-kistpapier)	69,5	92,0	43,2	63,9	26,3	28,1
Bankiers (nostro) *)	386,4	350,9	229,4	193,9	157,0	157,0
Debiteuren, Over-heid *)	292,6	289,1	247,9	245,9	44,7	43,2
Debiteuren, overige *)	3.100,4	3.042,8	2.052,3	1.998,4	1.048,1	1.044,4
Deposito's en spaar-gelden *)	2.075,4	2.172,5	1.335,4	1.397,2	740,0	775,3
Creditsaldi van ban-ken *)	449,8	410,8	275,6	261,3	174,2	149,5
Creditsaldi van cliën-ten *)	3.486,5	3.516,6	2.497,6	2.506,0	989,1	1.010,6
Opgenomen gelden ¹⁰⁾	84,4	53,0	5,5	5,4	78,9	47,6
Balanstotaal	7.770,7	7.814,2	5.118,3	5.179,6	2.652,4	2.634,6

*) Bron: De Nederlandsche Bank N.V.

1) Het aantal representatieve instellingen is, als gevolg ener per 1 januari 1958 geëffectueerde samenvoeging met één verminderd; Amsterdamsche Bank-Incassobank; Nederlandsche Handel Mij. (Ned. bedrijf); Rotterdamsche Bank en Twentsche Bank.

2) Voor de 34 handelsbanken is een meer gespecificeerde opgave verschenen in de Ned. Staatscourant en zal worden opgenomen in de Maandstatistiek van het financieewezen.

3) Nostro-saldi bij banken in binnen- en buitenland.

4) Kredietverlening aan Nederlandse provincies, gemeenten en waterschappen.

5) Wissels, voorschotten tegen effecten en schatkistpapier; kredietverlening onder garantie van Nederlandse overheidslichamen; voorschotten aan kredietinstellingen; kredietverlening aan ondernemingen waarin is deelgenomen; kredietverlening aan anderen.

6) Deposito's voor één maand of langer, spaargelden of gelieerde spaar-bank.

7) Creditsaldi van banken, loro en overige creditsaldi van banken.

8) Creditsaldi van cliënten in guldens; creditsaldi in valuta.

9) Opgenomen daggeldleningen; andere opgenomen gelden.

Aard der gezinsuitgaven

	Wegingsfactor (% van totale gezinsuitgaven in 1951)	1957					april 1958
		december	januari	februari	maart		
Voeding, w.o.	361,4	120	122	123	122	123	124
brood, gebak en grutterswaren	72,4	118	118	118	118	118	118
aardappelen, groenten en fruit	55,5	143	145	154	150	155	157
suiker, koloniale waren en dranken ..	64,7	111	113	114	114	115	115
vlees, vleeswaren en vis	62,1	115	113	114	112	112	113
oliën en vetten	40,7	79	78	78	78	77	77
zuivelprodukten (excl. roomboter) ..	66,0	140	151	150	148	147	148
II Roken	26,4	107	109	109	111	111	111
III Woning, w.o.	209,4	125	132	132	132	132	132
huur, water, onderhoud woning	79,1	138	154	155	155	155	155
woninginrichting en huisraad	72,6	101	102	100	101	101	101
verwarming en verlichting	57,7	136	139	140	140	140	140
IV Kleding en schoeisel, w.o.	129,7	87	87	85	87	85	85
kleding	102,2	85	86	85	86	84	84
schoeisel	27,5	91	91	91	91	91	91
V Hygiënische en medische zorg, w.o. ...	62,2	123	123	127	127	127	127
reiniging en huishoudelijke hulp	20,1	103	104	104	104	105	105
persoonlijke en gezondheidszorg	42,1	133	133	137	138	137	137
VI Ontwikkeling en ontspanning, w.o. ...	91,3	112	114	114	115	115	115
ontwikkeling, ontspanning, verenig. ...	57,4	108	110	110	111	112	112
verkeer	33,9	118	121	121	121	121	121
VII Verzekeringen, belastingen, sociale ver-plechtigen e.d.	119,6	150	157	158	158	155	155
Totaal		119	123	123	123	123	123
Totaal, exclusief sociale verzekeringen en belastingen	967,1	115	118	118	118	118	119
Totaal, exclusief belastingen	1000,0	120	124	124	124	124	124
Totaal exclusief A.O.W.		114	118	118	118	118	119

*) Bron: Statistisch Bulletin van het C.B.S.

1) Berekend als gewogen gemiddelde van vier prijsindexcijfers van het levensonderhoud, nl. die voor Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam en dat van 18 gemeenten, t.w. Alphen a/d Rijn, Arnhem, Bergen op Zoom, Dongen, Dordrecht, Eindhoven, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Heerlen, Hilversum, Leeuwarden, Middelburg, Tilburg, Utrecht, Zaandam en Zwolle. De indexcijfers geven de, t.g.v. de prijsbeweging, optredende veranderingen aan in de uitgaven, in 1951 gedaan door gezinnen van hand- en hoofdarbeiders met een bruto-inkomen in dat jaar van f. 3.000 tot f. 5.000 en bestaande uit vier personen.

OPENBARE EMISSIES *) EN UITLOTINGEN **), APRIL 1958 *) (in duizenden guldens)

	Emissies			Aflgbaar gestelde obligaties en pandbrieven	Conversies obligaties en pandbrieven
	Obligaties	Aandelen	Totaal		
Staatsleningen	—	—	—	10.964	—
Provincies, gemeenten en andere publiekrechtelijke lichamen	—	—	—	1.386	—
w.o. premieleningen	—	—	—	12	—
Handel, industrie en di-versen	—	—	—	4.428	—
Bank-, krediet- en verzeke-ringswezen	99.000	600	99.600	100	—
w.o. hypotheekbanken	—	600	600	—	—
N.V. Bank voor Neder-landsche Gemeenten ..	99.000	—	99.000	—	—
Kerkelijke en liefdadige in-stellingen	—	—	—	142	—
Totaal-generaal	99.000	600	99.600	17.020	—
w.v. overheidssector	—	—	—	12.350	—
N.V. Bank voor Neder-landsche Gemeenten ..	99.000	—	99.000	—	—
private sector	—	600	600	4.670	—
januari-april 1958	435.829	870.314	1.306.143	63.735	4.800
januari-april 1957	240.475	25.320	265.795	61.797	4.190

*) Reële bedragen volgens stortingsdatum.

**) De bedragen der niet uitgelote obligaties c.q. pandbrieven, welke aflgbaar werden gesteld, zijn niet bekend.

*) Volgens datum van betaalbaarstelling.

*) Bron: Statistisch Bulletin van het C.B.S.

Bij de Geldersch-Overijselsche Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken kan per september worden aangesteld een

Adjunct-Secretaris

die zal worden belast met voornamelijk verenigingswerk, interne organisatie en personeelsaangelegenheden.

Gezocht wordt een actief, jong academicus (bv. landb.k. ing., econoom, jurist) met ruime algemene belangstelling. Enige kennis van de verhoudingen in de agrarische sector strekt tot aanbeveling.

Schriftelijke sollicitaties binnen 3 weken te richten tot het secretariaat, Zutphen, Nieuwstad 69.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

vraagt voor de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek

een Econometrist of Economist

Diens taak zal bestaan uit het onderzoek van algemeen economische vraagstukken op het gebied van het overheidsbeleid ten behoeve van de landbouw. Kennis van en belangstelling voor de landbouw, alsmede ervaring inzake economisch onderzoek zijn daarbij gewenst. Naar gelang van bekwaamheid en ervaring kan aanstelling plaats vinden in de rang van wetenschappelijk medewerker C. (f. 589,90 — f. 885,50 p. m.), B (f. 793,28 — f. 1039,20 p. m.) of A (f. 977,72 — f. 1192,90 p. m.), exclusief huurcompensatie. Brieven met volledige inlichtingen naar Conradkade 175, Den Haag.

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de dienst voor Sociale Zaken kan een

medewerker op academisch niveau

(socioloog, sociograaf of een der aanverwante studierichtingen) worden geplaatst, die belast zal worden met het verrichten van sociaal onderzoek.

Salarisgrenzen f 5.339,- - f 9.322,- met perspectief tot f 10.975,-. Bij de vaststelling van de bezoldiging wordt rekening gehouden met leeftijd, opleiding en ervaring.

De regeling in zake vergoeding van reis- of pensionkosten en verhuiskosten is van toepassing.

Sollicitaties met vermelding van opleiding, levensloop en ervaring te richten tot burgemeester en wethouders en te adresseren aan de chef van het bureau Personeelvoorziening, kamer 331, stadhuis. Inzending binnen 14 dagen onder no. 177.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

In een groot bedrijf met een uitgebreide verkooporganisatie wordt gezocht naar een

COMMERCIEEL MEDEWERKER

Hij zal tot taak krijgen de verkoopopleiding van dit bedrijf op een breed terrein van commerciële en organisatorische vraagstukken ter zijde te staan en actuele vraagstukken zelfstandig tot beslissingsrijpe voorstellen uit te werken

VEREIST ZIJN:

- Meerjarige bedrijfservaring in commercieel-organisatorische werkzaamheden.
- Kennis van organisatieleer.
- Praktisch organisatievermogen met leidinggevende capaciteiten.
- Kennis van de 3 moderne talen.
- Leeftijd omstreeks 30 jaar.

Uitvoerige sollicitaties met recente pasfoto onder No. B. 118 aan Adv.- en Reclame-Bureau BOLREK, Koningsplein 1, Amsterdam, zullen onder strikte geheimhouding worden behandeld.